

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA NEDERLANDISTIKY

Studijní rok 2010/2011

Diplomová práce bakalářského studia Nizozemštiny pro hospodářskou praxi

**De Nederlandse Gebarentaal - de cultuur en de taal
van dove en slechthorende mensen in Nederland**

*Dutch Sign Language – The Culture and Language of Deaf
and Hearing Impaired People in the Netherlands*

Vedoucí práce: Doc. Dr. Wilken Engelbrecht, cand. litt.

Vypracovala: Hana Jurníková

Olomouc 2011

Prohlašuji, že jsem svoji bakalářskou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní veškeré zdroje, které jsem použila.

Ik verklaar, dat ik mijn bachelorscriptie zelfstandig heb geschreven en dat ik er alle door mij gebruikte bronnen heb vermeld.

In Olomouc, 20 mei 2011

Hana Jurníková

Tímto bych ráda poděkovala panu Doc. Dr. Wilkenu Engelbrechtovi, cand. litt. za vedení a za jeho připomínky při zpracování mé bakalářské práce.

Hierbij zou ik graag mijn begeleider de heer Doc. Dr. Wilken Engelbrecht, cand. litt. voor zijn vakbegeleiding en aanmerkingen bij de verwerking van mijn bachelorscriptie bedanken.

In Olomouc, 20 mei 2011

Hana Jurníková

Inhoud

Inleiding	6
1 DE INLEIDING TOT DE PROBLEMATIEK	8
1.1 Slechthorendheid en doofheid	8
1.2 Prelinguaal en postlinguaal doven	10
1.3 De cultuur en de levenswijze van personen met auditieve beperking	12
<i>1.3.1 De Dovencultuur</i>	12
<i>1.3.2 De levenswijze</i>	14
2 DE GEBARENTAAL VOLGENS DE WERELDMAATSTAF	18
2.1 Taal vanuit het algemeen gezichtspunt	18
2.2 De oorsprong en ontwikkeling van gebarentaal	21
2.3 Internationale gebarentaal	22
2.4 SignWriting	25
3 DE NEDERLANDSE GEBARENTAAL	30
3.1 Geschiedenis van de Nederlandse Gebarentaal	30
3.2 Enige kenmerken van het Nederlands en de Nederlandse Gebarentaal	33
<i>3.2.1 De basis grammaticale kenmerken</i>	33
<i>3.2.2 De variatie in gebaren</i>	44
<i>3.2.2.1 Het onderzoek – het KOMVA-project (1982-1999)</i>	49
<i>3.2.2.2 De standaardisatie – het STABOL-project (1999-2002)</i>	51
3.3 Het Nederlands met Gebaren	53
4 CONCLUSIE	57
RESUMÉ IN HET ENGELS	59

RESUMÉ IN HET TSJECHISCH	60
ANOTACE	61
LITERATUURLIJST.....	62
BIJLAGE	66

Inleiding

Ik heb al lange tijd het verlangen om de Tsjechische Gebarentaal te leren. Ik heb er ook over nagedacht om me voor een cursus op te geven, maar ik heb nooit genoeg courage hiervoor gehad. Toen het de tijd was om het onderwerp van mijn eindscriptie te kiezen, had ik een idee om de eindscriptie over gebarentaal te schrijven. Dus heb ik me besloten om vanaf september 2010 de cursus Tsjechische Gebarentaal aan de Pedagogische Faculteit te volgen.

Mijn oorspronkelijke bedoeling was om een vergelijking van de Nederlandse en de Tsjechische Gebarentaal te schrijven. Maar ik zou dit thema algemeen moeten houden. Uiteindelijk heb ik besloten om over de Nederlandse gebarentaal te schrijven. Hierbij kan ik me meer op specifieke gebieden richten, zoals bijvoorbeeld verschillen tussen het gesproken Nederlands en de Nederlandse Gebarentaal en ik kan hierbij ook iets over de cultuur en het leven van dove mensen leren en dat natuurlijk in deze scriptie verwerken.

Deze scriptie bestaat uit drie hoofdstukken. Het eerste hoofdstuk is een inleiding over de wereld van slechthorende en dove mensen. Het bevat definities van de belangrijkste begrippen zoals “slechthorendheid”, “doofheid”, “prelinguaal doof”, “postlinguaal doof”, “Dovencultuur”, “Doof” en “doof”, enzovoorts, samen met algemene informatie over personen met auditieve beperking - hun cultuur en de wijze van hun leven.

Het tweede hoofdstuk gaat over gebarentaal uit algemeen gezichtspunt. Hier zijn de beknopte informatie over de ontwikkeling van gebarentaal te vinden samen met de definities van de begrippen “gebarentaal” en “taal”. Het bevat ook enkele interessante informatie over taal zelf – bijvoorbeeld hoeveel talen zijn er in de wereld. Verder geeft dit hoofdstuk antwoord op de vraag als gebarentaal internationaal is of niet. Dit onderwerp wordt hier besproken en de belangrijkste punten vermelden. Tenslotte wordt hier ook de geschrevene vorm van gebarentaal – SignWriting beschreven.

In het derde hoofdstuk beschrijf ik de Nederlandse Gebarentaal. Eerst geef ik de belangrijkste gegevens uit de geschiedenis van de Nederlandse Gebarentaal. Grotere aandacht wordt aan de structuur van de Nederlandse Gebarentaal en vergelijking van enige kenmerken met het gesproken Nederlands geschonken. Verder zijn hier de

dialecten en hun onderzoek en het proces van standaardisatie beschrijven. Tenslotte wordt hier het speciale gebarensysteem behandeld dat meestal in de communicatie tussen horenden en doven in Nederland gebruikt wordt - het Nederlands met Gebaren.

Het doel van mijn scriptie is om (vooral aan leken) beter inzicht in de wereld van slechthorende en dove mensen te geven. Ik wil daarbij ook de openbare (vaak verkeerde) meningen over personen met auditieve beperking of hun taal zelf weerleggen en verklaren. Ik zou graag een overzichtelijke beschrijving van de Nederlandse Gebarentaal bieden.

1 DE INLEIDING TOT DE PROBLEMATIEK

“Wat is het verschil tussen slechthorendheid en doofheid?” “Bestaan er enkele graden ervan?” “Leven dove mensen geïsoleerd in hun eigen wereld of hebben ze dezelfde culturele mogelijkheden als horende mensen?” “Hebben dove en slechthorende mensen enkele bijzondere gewoontes?” Deze en veel andere vragen zijn meestal de eerste reactie van horende mensen, als iemand het thema “slechthorende en dove mensen” aanstipt. Het is treurig maar waar dat horende mensen weten zo weinig over de wereld van dove mensen en velen van hen beschouwen dove mensen zelfs als minderwaardig. In de volgende hoofdstukken zijn antwoorden op de bovenstaande vragen te vinden samen met algemene informatie die de wereld van slechthorende en dove mensen betreft. Hier zijn alleen de belangrijkste dingen voorgesteld die volgens mij elk horend persoon moet weten om zich een betere voorstelling over dove mensen en hun wereld te kunnen maken.

1.1 Slechthorendheid en doofheid

Slechthorendheid en doofheid worden vaak als dezelfde handicap beschouwd. Er is echter een groot verschil tussen deze twee soorten auditieve beperking. Er bestaat zelfs een verschil tussen de communicatiemiddelen die slechthorende en dove mensen gebruiken.

Er bestaan veel verschillende definities voor de begrippen “*slechthorendheid*” en “*doofheid*”. Ik heb voor elk begrip twee definities gekozen, die volgens mij deze twee begrippen heel goed beschrijven. Slechthorend is:

“...iemand die geen normaal gehoor meer heeft, maar nog wel enkele geluiden of trillingen kan waarnemen.”¹ of “Bij slechthorendheid is sprake van een verminderd gehoorvermogen, maar het is nog wel mogelijk spraak of andere geluidsindrukken, eventueel met hoortoestellen, via het gehoor waar te nemen.”²

Daarentegen spreekt men van doofheid als:

---

¹ Zie link <http://nl.wikipedia.org/wiki/Slechthorenden>, downloaded 26-1-2011

² Zie link <http://www.oorakel.nl/plaatjes/user/File/Slechthorendheid%20en%20doofheid.pdf>, p.1, downloaded 26-1-2011

“...iemand zelfs met een hoortoestel een gesprek met één persoon niet kan volgen.”³ of als “...iemand niet (meer) via het gehoor kan communiceren, ook niet met hoortoestellen. De communicatie zal dus op een visuele manier moeten verlopen.”⁴

Soms is het moeilijk om te beoordelen waar de grens tussen slechthorendheid en doofheid ligt. Daarom bestaan er enkele graden van slechthorendheid en ook zelfs van doofheid die de gehoorbeschadiging aanduiden. Volgens *The International Bureau for Audiophonology (BIAP)* kunnen wij onderstaande auditieve beperkingen onderscheiden:⁵

I. Normaal of subnormaal gehoor

Het gemiddelde tonaal verlies bedraagt niet meer dan 20 dB.

Het gaat eventueel om een discreet gehoorverlies zonder sociale weerslag.

II. Licht gehoorverlies

Gemiddeld tonaal verlies tussen 21 dB en 40 dB.

De normale spreekstem wordt waargenomen; de zachte stem of een spreker die zich veraf bevindt wordt moeilijk waargenomen. Het merendeel van de vertrouwde geluiden wordt waargenomen.

III. Matig gehoorverlies

Eerste graad: gemiddeld tonaal verlies tussen 41 dB en 55 dB.

Tweede graad: gemiddeld tonaal verlies tussen 56 dB en 70 dB.

De spraak wordt waargenomen indien men de stem verheft. Men verstaat beter als men ziet spreken. Enkele vertrouwde geluiden worden nog waargenomen.

IV. Ernstig gehoorverlies

Eerste graad: gemiddeld tonaal verlies tussen 71 dB en 80 dB.

Tweede graad: gemiddeld tonaal verlies tussen 81 dB en 90 dB.

---

³ Zie link <http://nl.wikipedia.org/wiki/Slechthorenden>, downloaded 26-1-2011

⁴ Zie link <http://www.oorakel.nl/plaatjes/user/File/Slechthorendheid%20en%20doofheid.pdf>, p.1, downloaded 26-1-2011

⁵ Zie link http://www.biap.org/biapanglais/02_dutch.pdf, downloaded 26-1-2011

De spraak met luide stem vlakbij het oor wordt waargenomen. Sterke geluiden worden waargenomen.

V. Doofheid

Eerste graad: gemiddeld tonaal verlies tussen 91 dB en 100 dB.

Tweede graad: gemiddeld tonaal verlies tussen 101 dB en 110 dB.

Derde graad: gemiddeld tonaal verlies tussen 111 dB en 119 dB.

Geen enkele waarneming van de spraak. Enkel zeer sterke geluiden worden waargenomen.

VI. Totaal gehoorverlies – anakoësie

Gemiddeld tonaal verlies van 120 dB. Er wordt niets waargenomen.

Slechthorendheid en doofheid kunnen gedeeltelijk met diverse soorten hulpmiddelen zoals een hoortoestel of een cochleair implantaat⁶ gecompenseerd worden. Met deze hulpmiddelen kunnen echter *personen met auditieve beperking*⁷ nooit zo goed horen als mensen zonder enige auditieve beperking.

1.2 Prelinguaal en postlinguaal doven

Zoals ik in de voorafgaande paragraaf geschreven heb, kunnen wij personen met auditieve beperking in slechthorende en dove mensen onderscheiden. Dove mensen kunnen wij (uit medisch gezichtspunt) verder in twee groepen onderscheiden – *prelinguaal doven* en *postlinguaal doven*. In de scriptie van Lizet van Vliet⁸ wordt het verschil tussen prelinguaal en postlinguaal doven als volgt beschreven. Prelinguaal doof genoemd worden betekent dat:

---

⁶ Voor meer informatie zie link <http://nl.wikipedia.org/wiki/Doofheid>

⁷ Vroeger wordt de term „*gehoorgestoord*“ gebracht maar vanwege de negatieve bijklank “gestoord” is het niet meer zo gebruikelijk in Nederland. Voor zowel Nederlandse als Vlaamse doven is deze term niet onpartijdig. Voor meer informatie zie link <http://www.fevlado.be/persdocumenten/correcte%20terminologie.pdf>

⁸ De scriptie van Lizet van Vliet *Ongehoord sporten, een onderzoek naar het sport- en bewegingsgedrag van doven en slechthorenden van 25 jaar en ouder* is gericht op de factoren die het sport- en bewegingsgedrag van doven en slechthorenden beïnvloeden en op de betekenis die zij aan sport en bewegen geven. Voor meer informatie zie link <http://www.mulierinstituut.nl/nieuws/?ID=350>

“... die persoon doof is, voordat de ontwikkeling van de gesproken taal op gang is gekomen.⁹Voor deze groep mensen is de Nederlandse Gebarentaal (NGT) meestal de moedertaal. (...) Een andere vorm van doofheid is postlinguaal doof. Een persoon is dan op latere leeftijd doof geworden. (...) Deze groep mensen is opgegroeid in de horende wereld. Zij maken gebruik van spraak-afzien (liplezen) en Nederlands ondersteund met Gebaren (NmG).”¹⁰

Met andere woorden – prelinguaal en postlinguaal doven onderscheiden zich in het niveau van beheersing van een gesproken taal en daaruit vloeit voort dat ze ook op verschillende wijze communiceren.

Prelinguaal doven hebben heel veel moeite met leren van een gesproken taal. Het is dus omdat zij nooit een gesproken taal gehoord hebben en het is niet makkelijk voor hen om de grammatica of de bewegingen van een mond te leren. Hun stem klinkt voor horende mensen een beetje raar, omdat zij hun eigen stem nooit kunnen horen en het is dus echt moeilijk om ermee te werken. Hun moedertaal – gebarentaal heeft een eigen grammatica die heel anders is dan de grammatica van een gesproken taal. Zoals horende mensen een taal leren door te luisteren wat andere mensen zeggen (in massamedia of gewoon in een kroeg), leren dove mensen door boeken en kranten te lezen. In de communicatie met dove mensen gebruiken zij natuurlijk een gebarentaal. In de communicatie met horende mensen die geen gebarentaal beheersen (bijvoorbeeld vrienden of familieleden) maken prelinguaal doven gebruik van een spraakafzien¹¹ of andere hulpmiddelen zoals de lichaamstaal of gewoon een pen met papier. Soms, in het geval dat ze bijbehorende opleiding hebben gehad, kunnen ze in deze communicatie ook gebruik maken van een gesproken taal. Maar dat is meestal niet op een hoog niveau en, zoals ik geschreven heb – hun stem klinkt raar en soms is het voor horende mensen moeilijk om hen te verstaan. Daarentegen bij een bezoek aan de arts of bijvoorbeeld in de communicatie met het Arbeidsbureau maken zij om misverstanden te voorkomen vaak gebruik van de gebarentaaltolken (tolkdiensten).

---

⁹ Meestal tussen de 5 en 7 jaar. Voor meer informatie zie link <http://mens-en-gezondheid.infonu.nl/kinderen/61877-taalontwikkeling-bij-kinderen.html>

¹⁰ Zie link <http://kic.nisb.nl/site/catalogus/show/9032>, p.5, downloaded 27-1-2011

¹¹ Voor meer informatie zie link http://www.nvvs.nl/index.php?s_page_id=1000505

Aan de andere kant hebben slechthorenden en postlinguaal doven die doof zijn geworden nadat de ontwikkeling van een gesproken taal minder problemen. Zij beheersen tenminste de basiswoordenschat, zij weten hoe de lucht in een mond werkt en zij beheersen de grammatica van een gesproken taal – dat is hun moedertaal. In de communicatie met horende mensen die geen gebarentaal beheersen maken zij meestal gebruik van spraakafzien, een gesproken taal of een gebarensysteem - zij maken gebruik van een gesproken taal (zij houden de grammatica en andere regels) waarbij de gebaren (geleend uit bijbehorende gebarentaal) simultaan als een soort ondertiteling worden gebracht. Over dit gebarensysteem (in dit concrete geval over het Nederlands met Gebaren) wordt meer in paragraaf 3.3 geschreven.

Ik zou er nog aan toe willen voegen dat het gebruik van deze communicatiemiddelen in de communicatie onder doven/slechthorenden en tussen doven/slechthorenden en horenden echt individueel is. Het hangt van vele factoren af, zoals de concrete situatie, het niveau van beheersen van een gesproken taal en gebarentaal, het zelfbewustzijn enzovoorts.

1.3 De cultuur en de levenswijze van personen met auditieve beperking

Volgens mij denken veel horende mensen, dat personen met auditieve beperking geïsoleerd in hun eigen wereld moeten leven omdat zij niets kunnen horen. Horende mensen zijn van mening dat slechthorende en dove mensen niet bijvoorbeeld naar de schouwburg, de bioscoop of de disco kunnen gaan. Dat is niet waar. Slechthorende en dove mensen nemen heel graag aan het gezelschapsleven deel. Om hun levenswijze beter te kunnen begrijpen zullen wij eerst wat begrippen uitleggen.

1.3.1 De Dovencultuur

Als er sprake is over de cultuur van personen met auditieve beperking worden de termen “*Dovencultuur*” of “*Dovenwereld*”¹² gebracht (ik ga de eerste term gebruiken). Sommige mensen kunnen tegenwerpen dat slechthorende en dove mensen geen eigen cultuur hebben maar dat zij een deel van de cultuur van horende meerderheid vormen,

---

¹² Zie link <http://nl.wikipedia.org/wiki/Dovencultuur>, downloaded 2-2-2011

zoals andere gehandicapte mensen. Als wij enige definitie voor het begrip “cultuur” doorlezen blijkt eruit dat slechthorende en dove mensen echt een volwaardige cultuur hebben. Één van vele definities zegt dat een cultuur is “*De totaliteit van leefwijzen die door een groep mensen is opgebouwd en van de ene generatie op het andere wordt doorgegeven.*”¹³ Een andere zegt “*Het geheel van gewoontes van een bepaalde groep mensen zoals muziek, eten, kunst, taal enzovoort.*”¹⁴ In de tweede definitie zijn de kenmerken van een cultuur gespecificeerd die ook voor de Dovencultuur gelden. Slechthorende en dove mensen hebben dovenclubs, verschillende instituten en eigen cultuurevenementen waar zij kunnen elkaar ontmoeten en kennismaken, zij hebben speciale voorstellingen, zij kunnen zelfs via vertolken naar muziek “luisteren”, en zij hebben ook hun eigen taal – gebarentaal. Er is dus geen twijfel dat personen met auditieve beperking hun eigen cultuur hebben maar wie zijn de leden van de Dovencultuur? Slechthorende en dove mensen natuurlijk, maar zelfs horende mensen kunnen leden van de Dovencultuur worden. Hoe is het mogelijk dat sommige horende mensen zich voor de Dovencultuur verklaren?

De leden van de Dovencultuur delen zich in “*Doven*” en “*doven*”¹⁵ in. Tussen deze woorden is een groter verschil dan alleen in de eerste letter. Doven (met een hoofdletter) beschouwen hun doofheid niet als een handicap. Zij zijn trots op hun identiteit. Deze groep telt meestal prelinguaal doven, sommige postlinguaal doven die hun gehoor in vroegere leeftijd verloren hebben, horende kinderen van dove ouders of bijvoorbeeld horende levensgenoten van dove mensen. Deze groep mensen maakt gebruik van een gebarentaal en ziet gebarentaal als hun minderheidstaal. Doven (met een hoofdletter) voelen zich thuis in de wereld van personen met auditieve beperking. Daarentegen voelen zij zich soms niet goed in de wereld van horende mensen. Dit is meestal wegens slechte ervaringen met horende mensen.

Tot de groep van doven horen meestal slechthorenden en postlinguaal doven die hun gehoor in latere leeftijd verloren hebben. Deze mensen zijn in de wereld van horenden opgegroeid. Om die reden beschouwen zij hun doofheid wel als een handicap omdat zij van de mening zijn dat zij iets verloren hebben in tegenstelling tot prelinguaal

---

¹³ Zie link <http://www.encyclo.nl/begrip/cultuur>, nr. 13, downloaded 1-2-2011

¹⁴ Zie link <http://www.encyclo.nl/begrip/cultuur>, nr.16, downloaded 1-2-2011

¹⁵ Voor meer informatie zie link <http://nl.wikipedia.org/wiki/Dovencultuur> of <http://www.fevlado.be/themas/dovencultuur/overzicht.aspx>, downloaded 2-2-2011

doven die niets kunnen missen dat ze nooit hebben gehad. Als de communicatiemiddel gebruiken doven meestal spraakafzien of een gebarensysteem (zie paragraaf 3.3) en zij voelen zich thuis in de wereld van horende mensen.

In het algemeen gaat het om een eigen gevoel. Men kan niet zeggen dat alle prelinguaal doven horen tot *Doven* en alle slechthorenden en postlinguaal doven horen tot *doven*. Dat is onzin. Het hangt af elke persoon. Ik zou ook graag willen betonen dat er sprake is van het indelen in *Doven* en *doven* als het in de culturele betekenis en niet in de medische betekenis wordt gebracht.

1.3.2 De levenswijze

Er bestaan tussen horende meerderheid veel vooroordelen betreffende de wereld van personen met auditieve beperking. In de meeste gevallen ontstaan deze vooroordelen alleen uit onkunde met hun (personen met auditieve beperking) cultuur en de wijze van het leven. Er bestaat een algemene mening dat het voor personen met auditieve beperking wegens hun “handicap” onmogelijk is om gelijke activiteiten te doen of belevenissen te doorleven als horende mensen. Ik wil graag met de volgende alinea’s de meest frequente vooroordelen weerleggen en beter inzicht in de wereld van slechthorende en dove mensen aanbieden.

Een heel belangrijk ding in het leven van personen met auditieve beperking is het contact. Men kan zeggen dat het het belangrijkste onderdeel van hun leven is. Personen met auditieve beperking nemen aanmerkelijk meer met behulp van hun ogen waar dan horende mensen. Het is dus omdat zij één van hun zintuigen verloren hebben en dit door één van de andere moesten vervangen. Vele geluidssignalen die in de wereld van horende mensen worden gebracht worden in de wereld van dove en slechthorende mensen door visuele signalen vervangen. Bijvoorbeeld een voorstelling in de schouwburg of bioscoop wordt met herhaalde uitschakeling en inschakeling van lichtjes geopend. Het is voor personen met auditieve beperking ook nodig om tijdens het “gesprek” het oogcontact te houden want anders lopen zij risico dat zij belangrijke informatie missen.

Het lichaamscontact is ook een onscheidbaar deel van hun leven. De aanraking is een signaal voor het begin en het einde van een “gesprek” en het is de wijze om

iemands aandacht te trekken. Maar pas op! Er bestaan bepaalde regels omdat sommige aanrakingen kunnen als onbeleefd beschouwd worden.

Bij de categorie van beleefde aanrakingen behoren:

- **de aanrakingen op schouders** (iemand op zijn schouder kloppen)
- **de aanrakingen op armen en onderarmen**
- **de aanrakingen op de buitenkant van dijen** (in het geval van het “gesprek” onder boezemvrienden)

Als onbeleefde worden beschouwd:

- **de aanrakingen op het hoofd**
- **de aanrakingen op de voorkant van lichaam** (dat betekent de borstkas)
- **de aanrakingen op de achterkant van lichaam** (want de persoon kan verschrikt worden)
- **de aanrakingen op handen** (dat kunnen wij met aanraking op de mond van horende persoon vergelijken, en dat is echt onbeleefd)

In tegenstelling tot horende mensen hebben personen met auditieve beperking één bijzondere bekwaamheid – om trillingen te waarnemen. Dat geldt zowel voor sterke trillingen (die ook horende mensen voelen) als voor echt zwakke trillingen. Dankzij deze bekwaamheid kunnen personen met auditieve beperking bijvoorbeeld naar de disco of de bal gaan. Het is duidelijk dat slechthorende mensen in staat zijn om de geluiden uit geluidsversterkers te waarnemen omdat de muziek hier echt luidruchtig is maar zelfs dove mensen kunnen dat ook. Natuurlijk niet met behulp van hun oren maar hun lichaam wel. Het is moeilijk voor horende mensen om dit te begrijpen en velen van hen geloven het niet. Dove mensen voelen de trillingen en dus het ritme van liedjes door hun gehele lichaam. Als zij het gevoel willen versterken, leggen zij hun handen op de geluidsversterker, de cd-speler of het muziekinstrument waarop op het moment wordt gespeeld. Door deze manier kunnen zij alleen maar het ritme waarnemen. Als zij ook de inhoud van de liedjes willen kennen, bestaan er muziektolken. Dat zijn mensen die muziek “visueel maken”. Zij vertolken de teksten in gebarentaal en door hun lichaamsbewegingen en mimiek geven zij het ritme en het karakter van liedjes. Het muziektolken wordt op verschillende voor dove mensen bestemd muziekevenementen zoals concerten, optredens, voorstellingen, uitzendingen enzovoort gebracht.

Personen met auditieve beperking maken gebruik van dit zintuig niet alleen om muziek te waarnemen maar ook in hun dagelijks leven. Als dove mensen samen naar een restaurant gaan eten “zeggen” zij niet “Eet smakelijk!” (toch er gebaren voor dit bestaan) maar kloppen zij (meestal drie keer) op het tafel. Het is dus omdat het kan gebeuren dat niet alle aanwezigen precies op hetzelfde moment op elkaar kijken, daarentegen kunnen zij allemaal de trillingen via de tafel waarnemen.

Deze bekwaamheid heeft echter ook zijn nadeel. Bijvoorbeeld als personen met auditieve beperking in slaap vallen worden zij gemakkelijk wakker als iemand binnenkomt of als het raam open gaat. Deze mensen zijn zo trillingengevoelig dat het soms echt vervelend voor hen kan zijn.

Er wordt vaak gezegd dat personen met auditieve beperking kunnen niet een volwaardige betrekking krijgen. Ik zou zeggen dat het hangt af elke persoon. Het is echt individueel. Als iemand doelbewust is kan hij goede resultaten behalen. Dat speelt geen rol als het om de horende, slechthorende of dove persoon gaat. Natuurlijk hebben de personen met auditieve beperking gecompliceerde situatie. Zij hebben niet zo veel mogelijkheden om de nodige kwalificatie in te winnen omdat het onderwijs op deze gebied soms niet voldoende is. Maar zij kunnen veel informatie op het internet opzoeken of in de boeken vinden. Natuurlijk bestaan er betrekkingen waar het gehoor nodig is. Aan de andere kant kan hun “handicap” soms het voordeel betekenen omdat zij niet tijdens hun werk door vreemde invloeden (zoals babbelen, telefoongespreken of lawaai) gestoord worden. En hun werk wordt effectiever.

Het andere vooroordeel is dat personen met auditieve beperking geen auto kunnen besturen of een rijbewijs halen. Integendeel, in de meeste gevallen zijn de rijvaardigheden van slechthorende en dove mensen veel beter dan die van horende mensen. Het is dus omdat zij gewend zijn om de wereld overwegend met hun ogen waar te nemen. Zij zijn dus meer opmerkzaam. En wat de hulpdiensten (de politie, de brandweer en de ambulancedienst) betreft, die maken gebruik van zowel geluidssignalen als visuele signalen. Hoewel personen met auditieve beperking de sirenes niet kunnen horen, kunnen zij de zwaailichten zien. Zij reizen heel graag. Het betekent voor hen de mogelijkheid om dove en slechthorende mensen uit andere landen te ontmoeten. Vergeleken met horende mensen hebben zij het voordeel dat zij de buitenlanders veel beter kunnen verstaan. Dat is omdat de gebarentalen in de wereld niet zo verschillend zijn als gesproken talen.

Ik kan met deze manier verder en verder doorgaan maar deze scriptie gaat niet over het leven van personen met auditieve beperking maar over hun taal. Dit zijn dus alleen de belangrijkste kenmerken. Deze beschrijving zal de horende meerderheid helpen om zich een betere voorstelling van de slechthorende en dove minderheid te kan maken en hun levenswijze te begrijpen.

2 GEBARENTAAL VOLGENS DE WERELDMAATSTAF

In het voorafgaande hoofdstuk heb ik mijn aandacht geschonken aan de basisinformatie over personen met auditieve beperking. Nu ga ik me op hun communicatiemiddel, de gebarentaal richten. Zoals ik al geschreven heb, weten horende mensen echt weinig over de wereld en cultuur van personen met auditieve beperking. Dit geldt ook voor de kennis die hun (personen met auditieve beperking) taal betreft. Vaak hoor ik horende mensen zeggen: “Is gebarentaal een kunsttaal?” en “Is gebarentaal internationaal of niet?” of “Bestaat er enige geschrevene vorm ervan?” Ik zou graag in de volgende hoofdstukken enkele verkeerde meningen verklaren. Maar voordat ik met de beschrijving van de gebarentaal begin, zou ik graag wat belangrijke en soms heel interessante informatie over de taal vanuit het algemeen gezichtspunt willen verstrekken.

2.1 Taal vanuit het algemeen gezichtspunt

Wat is taal? Taal is iets abstracts en zulke dingen is altijd moeilijk om te beschrijven maar gelukkig zijn er veel verschillende definities in woordenboeken, encyclopedieën of op het internet te vinden. Één van vele zegt dat *“Taal is een typisch menselijk communicatiesysteem dat betekenis weergeeft. Het belangrijkste onderscheid is dat tussen geschreven taal en gesproken taal.”*¹⁶ De Grote van Dale zegt dat de taal is o.a. *“...middel om gedachten en gevoelens kenbaar te maken: gebarentaal, lichaamstaal.”*¹⁷ Connie Fortgens in het boek *De Nederlandse Gebarentaal* geeft een mooie uitgebreide definitie van taal:

“Taal is dus een natuurlijk ontstaan, menselijk communicatiemiddel dat bestaat uit bouwstenen. De kleinste bouwstenen ervan zijn betekenisloos, maar kunnen volgens regels samengevoegd worden tot grotere gehelen. Deze grotere gehelen hebben betekenis en de koppeling tussen deze gehelen ligt vast (is conventioneel),

---

¹⁶ Zie link <http://nl.wikipedia.org/wiki/Taal>, downloaded 15-3-2011

¹⁷ Zie link <http://www.vandale.nl/vandale/zoekService.do?selectedDictionary=nn&selectedDictionaryName=Nederlands&searchQuery=taal>, downloaded 15-3-2011

maar kan in de loop der tijd wel veranderen. De koppeling tussen die gehelen en de betekenis is arbitrair (willekeurig).”¹⁸

De bovenstaande definities geven ons het kenmerk van taal in het algemeen. Als wij de concrete talen (bijv. het Engels, het Spaans, het Russisch en het Chinees) vergelijken, hebben zij natuurlijk dit gezamenlijke kenmerk maar ook andere verschillende kenmerken zoals de taalfamilie, de geschiedenis, het gebied van hun afkomst, de grammatica, enzovoorts. Alle talen van de wereld verschillen van elkaar min of meer. En waarom? Waarom zijn er zo veel talen in de wereld in plaats van één universele taal? Volgens *het Bijbelboek Genesis* werd eertijds op aarde één taal gesproken maar wegens “*de Babylonische spraakverwarring*”¹⁹ ontstond er veel verschillende talen:

Het Bijbelboek Genesis (hoofdstuk 11, versie 1-9)²⁰

1 Ooit werd er op de hele aarde één enkele taal gesproken. 2 Toen de mensen in oostelijke richting trokken, kwamen ze in Sinear bij een vlakte, en daar vestigden ze zich. 3 Ze zeiden tegen elkaar: ‘Laten we van klei blokken vormen en die goed bakken in het vuur.’ De kleiblokken gebruikten ze als stenen, en aardpek als specie. 4 Ze zeiden: ‘Laten we een stad bouwen met een toren die tot in de hemel reikt. Dat zal ons beroemd maken, en dan zullen we niet over de hele aarde verspreid raken.’ 5 Maar toen daalde de HEER af om te kijken naar de stad en de toren die de mensen aan het bouwen waren. 6 Dit is één volk en ze spreken allemaal een en dezelfde taal, dacht de HEER, en wat ze nu doen is nog maar het begin. Alles wat ze verder nog van plan zijn, ligt nu binnen hun bereik. 7 Laten wij naar hen toe gaan en spraakverwarring onder hen teweegbrengen, zodat ze elkaar niet meer verstaan. 8 De HEER verspreidde hen van daar over de hele aarde, en de bouw van de stad werd gestaakt. 9 Zo komt het dat die stad Babel heet, want daar bracht de HEER verwarring* in de taal die op de hele aarde gesproken werd, en van daar verspreidde hij de mensen over de hele aarde.

*Babel heet, want daar bracht de HEER verwarring – In het Hebreeuws is er een woordspel tussen de naam Babel en het werkwoord balal, ‘verwarring brengen’.

---

¹⁸ Schermer en anders, 2009, p.20

¹⁹ Voor meer informatie zie link <http://www.woorden.org/woord/spraakverwarring>

²⁰ Overgenomen van <http://www.biblija.net/biblija.cgi?m=gen+11%3A1-9&id18=1&l=nl&set=10>, downloaded 21-4-2011

Er bestaan 6 909 levende talen²¹ over de hele wereld. Samen met de 55 macrotalen²², 28 talen die alleen als de tweede taal worden gebracht en 421 onlangs verdwenen talen telt de totaal index 7 413 bekende talen.²³ Zomaar uit interesse sluit ik hieronder het tabellarisch overzicht van de indeling van de levende talen volgens het gebied van hun afkomst bij.

Tabel 1²⁴

Area	Living languages		Number of speakers			
	Count	Percent	Count	Percent	Mean	Median
Africa	2,110	30.5	726,453,403	12.2	344,291	25,200
Americas	993	14.4	50,496,321	0.8	50,852	2,300
Asia	2,322	33.6	3,622,771,264	60.8	1,560,194	11,100
Europe	234	3.4	1,553,360,941	26.1	6,638,295	201,500
Pacific	1,250	18.1	6,429,88	0.1	5,144	980
Totals	6,909	100.0	5,959,511,717	100.0	862,572	7,560

Al deze gegevens worden in de publicatie *Ethnologue*²⁵ vermeld die in 2009 door *SIL (Summer Institute of Linguistics) International*²⁶ gepubliceerd werd. In de eerste aflevering van 1951 werden 46 talen op 10 pagina's beschreven²⁷, terwijl in de zestiende en de laatste aflevering van 2009, 7 413 talen op 1 248 pagina's worden

²¹ De term "levende taal" wordt gebracht voor de taal die als moedertaal wordt aangeleerd, dus die iemand als zijn of haar moedertaal beschouwt en die in het dagelijks leven als voertaal wordt gebracht. Voor meer informatie zie link http://nl.wikipedia.org/wiki/Levende_taal

²² De term "macrotaal" wordt gebracht voor de taal die beschouwd wordt als een overkoepelende taal voor een groep talige variëteiten. Voor meer informatie zie link http://www.ethnologue.com/ethno_docs/introduction.asp#language_id, deel "Macrolanguages"

²³ Data overgenomen van de online versie (<http://www.ethnologue.com/>) van het boek: Lewis, M. Paul (ed.), 2009. *Ethnologue: Languages of the World, Sixteenth edition*. Dallas, Tex.: SIL International. Data overgenomen van http://www.ethnologue.com/ethno_docs/introduction.asp#plan, deel "Languages of the World", downloaded 19-3-2011

²⁴ Data overgenomen van http://www.ethnologue.com/ethno_docs/distribution.asp?by=area, downloaded 13-4-2011

²⁵ Voor meer informatie zie link http://www.ethnologue.com/ethno_docs/introduction.asp

²⁶ De organisatie met hoofdkwartier in Dallas, die zich in het taalkundig onderzoek naar minder bekende talen specialiseert. Voor meer informatie zie link <http://www.sil.org/sil/>

²⁷ Zie link http://www.ethnologue.com/ethno_docs/introduction.asp#history, downloaded 19-3-2011

beschreven.²⁸ Elke geclassificeerde taal kreeg een drie-letterige code die ook wel de “SIL-code”²⁹ wordt genoemd. Omdat talen dynamisch zijn en er zijn steeds nieuwe talen ontstaan en bestaande talen verdwijnen, is het totaalcijfer niet 100% nauwkeurig. Wij zullen ook de rekening houden met het feit dat deze gegevens twee jaar oud zijn dus de huidige situatie kan min of meer verschillend zijn.

2.2 De oorsprong en ontwikkeling van de gebarentaal

Er bestaan veel definities voor het begrip “gebarentaal”. Één van hen zegt dat:

*“Een gebarentaal is een visueel-manuele taal, waarin begrippen en concepten door middel van gebaren in een driedimensionale gebarenruimte worden weergegeven. Het is een spontaan, natuurlijk gegenereerde taal met een eigen lexicon en grammatica, ontstaan als gevolg van de gezamenlijke communicatiebehoefte van een groep (in veel gevallen prelinguaal dove) mensen.”*³⁰

Volgens Gertrude Schermer gebarentaal is:

*“...een natuurlijke taal in een verschijningsvorm (modaliteit) waarbij voornaamelijk de handen (manueel) en de ogen (visueel) een rol spelen. Met andere woorden, een gebarentaal is een natuurlijke taal in een manueel-visuele modaliteit. Een gebarentaal is de taal van prelinguaal dove mensen.”*³¹

Beide definities zijn bijna gelijk, maar één van hen zegt dat gebarentaal de communicatiemiddel in veel gevallen van prelinguaal doven is en de ander noemt alléén prelinguaal doven alsof zij de enige gebruikers zijn. Dat kan de meest leken volgens mij in de war brengen. Dus als ik persoonlijk met iemand spreek die bijna niets over dit onderwerp weet, zou ik *prelinguaal dove mensen* door *personen met auditieve beperking* of *slechthorende en dove mensen* vervangen en dan verder uitleggen (het

---

²⁸ Zie link <http://www.ethnologue.com/print.asp>, downloaded 19-3-2011

²⁹ Het is door SIL International opgestelde en onderhouden unieke drieletteraanduiding voor iedere taal. Voor meer informatie zie link <http://nl.wikipedia.org/wiki/SIL-code>

³⁰ Zie link <http://nl.wikipedia.org/wiki/Gebarentaal>, downloaded 31-1-2011

³¹ Schermer en anders, 2009, p.29

verschill tussen de communicatiemiddel die door prelinguaal en postlinguaal doven en slechthorenden gebruikt wordt).

Tot kort geleden dachten mensen, dat een gebarentaal wel een soort communicatiemiddel is maar geen volwaardige taal, omdat zij geen systeem zagen in de wijze waarop dove mensen gebaren gebruikten (het aantal gebaren achter elkaar werd door sommige mensen niet als een zin beschouwd). Gebarentaal werd dus als een soort pantomime of het maken van plaatjes in de lucht beschouwd.

De situatie veranderde dankzij de Amerikaanse taalkundige **William Stokoe**³² die in 1960 voor het eerst beschreef dat een gebaar uit een aantal basiselementen bestaat die de bouwstenen van een gebaar vormen (zie paragraaf 3.2.1). Zijn ontdekking betekende het begin van taalkundig onderzoek naar de verschillende gebarentalen. Dat gebarentaal echt een volwaardige taal is, blijkt o.a. ook uit de definities van “taal” die in de voorafgaande paragraaf vermeld staan. Gebarentaal is bekwaam om zulke abstracte dingen als gedachten en gevoelens tot uiting brengen en het kan zelfs in een “gesproken” en geschreven (zie paragraaf 2.4) vorm onderscheiden worden.

2.3 Internationale gebarentaal

Toen ik de vooroordelen van horende mensen beschreef die de wereld van personen met auditieve beperking betreffen, vermeldde ik niet de volgens mij meest verkeerde en tevens meest verspreide mening, namelijk dat gebarentaal internationaal is en er dus één universele gebarentaal in de wereld ontstaat. Het is geen wonder dat het zo is, want tot in de 19e eeuw beschouwden ook veel taalkundigen en auteurs die zich met deze problematiek bezighielden gebarentaal als universeel.³³ Ik moet toegeven dat ik ook één van deze mensen was, maar alleen tot het moment wanneer ik begon me voor dit onderwerp interesseren.

---

³² Voor meer informatie zie link http://nl.wikipedia.org/wiki/William_Stokoe of <http://deafness.about.com/od/signlanguage/p/stokoe.htm>

³³ Tetauerová, 2008, p. 10

Onder de 6 909 levende talen in de wereld zijn er 130³⁴ gebarentalen waaruit zelfs enkele gebarentalen van horende gemeenschappen vermeld worden. Tot deze categorie hoort bijvoorbeeld de *Australian Aborigines Sign Language (ASW)*³⁵ - de gebarentaal van de Aborigines uit Australië die ervan gebruik maken om met mensen uit andere stammen te kunnen communiceren. Hetzelfde geval is bijvoorbeeld ook de *Monastic Sign Language (MZG)*³⁶. Deze wordt gebruikt door monniken binnen kloostergemeenschappen die een gelofte van stilte hebben afgelegd. Hoewel deze gebarentalen in de index vermeld staan, zijn zij niet vergelijkbaar met die van dovengemeenschappen. Het gaat hier meer om een systeem met het gebruik van gebaren dan een “echte” gebarentaal.

Maar toch bestaat er iets als een “internationale gebarentaal”. Het kan in de vakliteratuur onder de termen *International Sign (IS)*, *Gestuno*,³⁷ *International Sign Language (ISL)*, *International Sign Pidgin*³⁸ of *International Gesture (IG)* gevonden worden. Sommige van deze termen zijn oud en hun gebruik daalt (Gestuno en ISL) maar sommige ervan zijn recenter en vanuit het linguïstisch gezichtspunt nauwkeuriger. Zij worden dus meer gebruikt (International Sign Pidgin en IS).³⁹ Ik zal de term *International Sign* gebruiken die tegwoordig de meest verspreide en gebruikte in de wereld is⁴⁰.

International Sign is dus een internationaal hulpsysteem die gebruikt wordt op verschillende sport-, culturele- of opleidingsevenementen waar dove mensen uit de hele wereld elkaar ontmoeten, bijv. de *Deaflympics*⁴¹, het congres van de *World Federation*

---

³⁴ Data overgenomen van http://www.ethnologue.com/ethno_docs/introduction.asp#language_id, deel “Sign languages”, downloaded 19-3-2011

³⁵ Voor meer informatie zie link http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=asw

³⁶ Voor meer informatie zie link http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=mzg

³⁷ Deze benaming komt uit het Italiaans en betekent “*eenheid van gebarentalen*”.

³⁸ “*Pidgin*” of “*pidgintaal*” is een in meest gevallen vereenvoudigde taal die ontstaat door een verbinding van talen tussen meer dan twee mensen of groepen mensen (die met verschillende talen spreken) als het middel voor communicatie. Voor meer informatie zie link http://nl.wikipedia.org/wiki/Pidgin_%28taal%29 of Tetauerová, 2008, p. 14

³⁹ Tetauerová, 2008, p. 15-16

⁴⁰ Tetauerová, 2008, p. 16

⁴¹ Voor meer informatie zie link http://nl.wikipedia.org/wiki/Deaflympische_Spelen

*of the Deaf (WFD)*⁴² dat om de vier jaar ergens in de wereld plaats vindt of door dove mensen in de communicatie met dove buitenlanders⁴³.

Toen de World Federation of the Deaf in 1951⁴⁴ ter gelegenheid van het eerste *World Deaf Congress* opgericht werd, is de kwestie van de standaardisatie van het systeem van internationale gebaren besproken. Er zijn sindsdien in veel gevallen misgelukte pogingen gedaan om een internationaal gebarenwoordenboek te maken. In 1973⁴⁵ was door de World Federation of the Deaf het *Commission of Unification of Signs* opgesteld. Haar opdracht was om het systeem van internationale gebaren te standaardiseren om dit bij gelegenheid van de internationale congressen voor doven te kunnen gebruiken.⁴⁶ In 1975⁴⁷ werd door deze commissie het woordenboek *Gestuno: International Sign Language of the Deaf*⁴⁸ met ongeveer 1 500⁴⁹ gebaren gepubliceerd. De gebaren worden met zwartwit foto's afgebeeld die van de Engelse en Franse beschrijvingen voorzien worden (zie bijlage nr. 1). Het hele woordenboek is tot enkele hoofdstukken ingedeeld, bijv. het Eten en Drinken, het Leven en de Gezondheid, de Communicatie, het Tourisme en Vervoer, het Milieu, enzovoorts. De auteurs probeerden alleen de eenvoudigste gebaren uit verschillende talen kiezen die volgens hen makkelijk om te leren zijn. Helaas was het invloed van de Amerikaanse Gebarentaal en de westerse gebarentalen zo groot dat het voor dove mensen uit Afrika en Azië moeilijk was om Gestuno (ik gebruik deze term omdat het destijds de geldige benaming was) te verstaan. Er verschenen ook zulke meningen van dove mensen dat het zelfs moeilijker voor hen was om Gestuno te verstaan dan om andere vreemde gebarentalen. De index van gebaren werd gaandeweg door dove mensen en horende

---

⁴² Voor meer informatie zie link http://en.wikipedia.org/wiki/World_Federation_of_the_Deaf of <http://www.wfdeaf.org/>

⁴³ In het geval dat beide partijen de International Sign beheersen.

⁴⁴ Zie link http://en.wikipedia.org/wiki/World_Federation_of_the_Deaf of <http://www.wfdeaf.org/about/history>, downloaded 22-4-2011

⁴⁵ Tetauerová, 2008, p. 13

⁴⁶ Tetauerová, 2008, p. 11

⁴⁷ Tetauerová, 2008, p. 13

⁴⁸ De online versie van het boek ter beschikking op <http://brett-zamir.me/gestuno/>

⁴⁹ Zie link http://en.wikipedia.org/wiki/International_Sign of <http://brett-zamir.me/gestuno/>, downloaded 22-4-2011

tolken verbeterd – sommige gebaren werden door meer iconische gebaren⁵⁰ en gebaren die in meer gebarentalen overeenkomen vervangen.

De huidige International Sign heeft weinig overeenkomsten met de gebaren die onder de benaming Gestuno gepubliceerd werden. Rachel Rosenstock in haar studie over het onderwerp International Sign vermeldt dat:

“Over 60% of the signs occurred in the same form in more than eight SLs as well as in IS. This suggests that the majority of IS signs are not signs borrowed from a specific SL, as other studies found, but rather are common to many natural SLs. Only 2% of IS signs were found to be unique to IS. The remaining 38% were borrowed (or "loan") signs that could be traced back to one SL or a group of related SLs.”⁵¹

Wat de grammaticale regels van de International Sign betreft heb ik nergens een specifieke beschrijving ervan gevonden. In de verschillende vakliteratuur heb ik gelezen dat er geen vaste regels voor de International Sign bestaan en dat de IS gebruikers meestal de grammatica van hun “moeder-gebarentaal” aanhouden of dat zij gebruik van een vereenvoudigde grammatica maken. Daarentegen staat in sommige bronnen dat de grammatica van International Sign wel bestaat, maar ik heb geen uitgebreide beschrijving ervan gevonden.

2.4 SignWriting

Het kan voor veel mensen verrassing zijn maar net zoals woorden in een gesproken taal kunnen ook gebaren in een gebarentaal genoteerd worden. De geschrevene vorm van een gebarentaal heet *SignWriting* en het is “...een notatiesysteem voor gebarentalen, waarmee het vertelde getranscribeerd kan worden.”⁵²

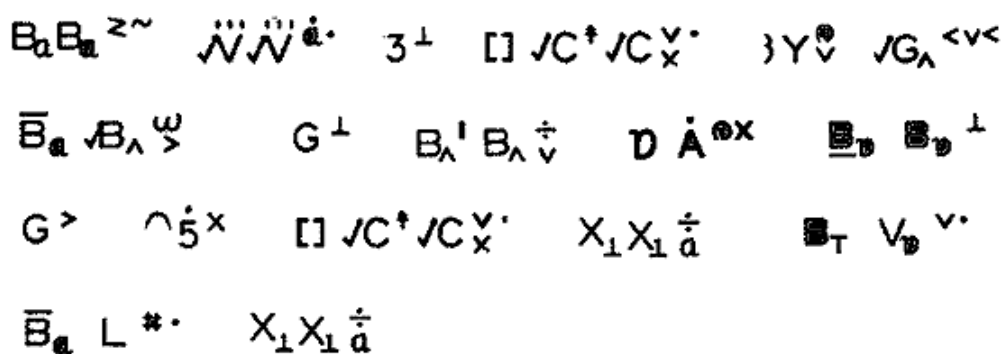
⁵⁰ “Iconische gebaren” zijn gebaren die de inhoud van de objecten, de handelingen of de begrippen uitbeelden. Bijvoorbeeld het gebaar voor “*drinken*” in de Nederlandse Gebarentaal wordt als het drinken uit een beker uitgebeeld.

⁵¹ Zie link http://en.wikipedia.org/wiki/International_Sign, downloaded 2-5-2011

⁵² Zie link <http://nl.wikipedia.org/wiki/SignWriting>, downloaded 2-5-2011

Één van de eerste pogingen om een notatiesysteem van gebarentaal te uitdenken werd door William Stokoe in de jaren zestig gedaan.⁵³ Het was gebaseerd op het Latijnse alfabet, waarbij de letters en nummers voor uitbeelden van de handvormen in een handalfabet gebruikt werden (zie plaatje 1). *Stokoe notatie* werd aanvankelijk voor de Amerikaanse Gebarentaal bestemd, maar later werd het voor andere gebarentalen aangepast waar de alfabet soms niet met de Stokoe notatie gecorrespondeerd. In zulke gevallen moesten onderzoekers de notatie altijd bewerken en dat bleek als een groot nadeel.

Plaatje 1 Het voorbeeld van de Stokoe notatie van "The Story of the Three Bears"^{54,55}

*The story "Goldilocks and the Three Bears". Deep in the woods, there is a house sitting on a hill. (If you go in, (you will see) there Papa Bear reading the paper.*⁵⁶

In 1974⁵⁷ werd door de Amerikaanse choreograaf en danseres **Valerie Sutton**⁵⁸ een ander notatiesysteem uitgedacht. Alles begon toen Valerie voor haar eigen gebruik *DanceWriting*⁵⁹ ontwikkelde. Toen zij bij het Koninklijk Deens Ballet in Kopenhagen in training was, gebruikte zij DanceWriting voor de notatie van sommige dansfiguren. Één van de onderzoekers die aan de Universiteit van Kopenhagen onderzoek naar gebarentalen deed, Lars von der Lieth, werd door dit notatiesysteem geïnteresseerd.

⁵³ Zie link http://en.wikipedia.org/wiki/Stokoe_notation, downloaded 3-5-2011

⁵⁴ Overgenomen van <http://www.signwriting.org/forums/linguistics/ling006.html>, downloaded 3-5-2011

⁵⁵ Het Engelse sprookje "The Story of the Three Bears" of soms "Goldilocks and the Three Bears" of gewoon "Goldilocks" wordt in Nederland onder de benaming "De drie beren" of "Goudlokje" bekend.

⁵⁶ Overgenomen van http://en.wikipedia.org/wiki/Stokoe_notation, downloaded 3-5-2011

⁵⁷ Zie link <http://nl.wikipedia.org/wiki/SignWriting>, downloaded 3-5-2011

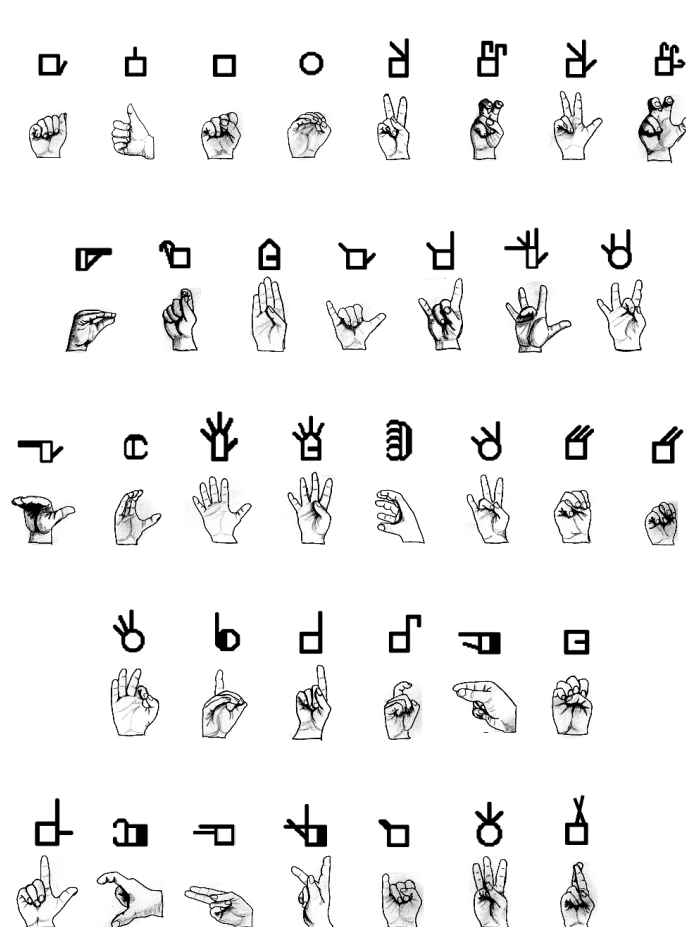
⁵⁸ Voor meer informatie zie link http://en.wikipedia.org/wiki/Valerie_Sutton

⁵⁹ Voor meer informatie zie link <http://en.wikipedia.org/wiki/DanceWriting>

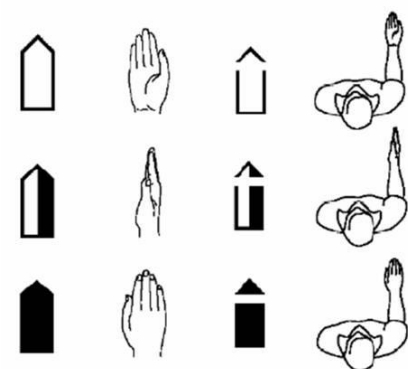
Valerie werd door hem gevraagd om haar notatiesysteem voor gebarentalen aan te passen en dus werd SignWriting ontwikkeld. Aanvankelijk werd het alleen in de Deens Gebarentaal en de Amerikaanse Gebarentaal gebruikt maar gaandeweg heeft het gebruik van SignWriting groter omvang gekregen en tegenwoordig wordt het in vele landen door gebarentaalonderzoekers, docenten, horende mensen en dove mensen gebruikt.

Op het eerste gezicht lijkt SignWriting echt moeilijk maar het is een goed uitgewerkt systeem van verschillende pijlen en symbolen die volgens mij makkelijk om te begrijpen en leren zijn. De symbolen uitbeelden naast de vijf groepen basiselementen waaruit gebaren opgebouwd zijn (zie paragraaf 3.2.1) ook andere belangrijke gegevens als de wijze van het contact van twee handen of een hand met wat deel van een lichaam (de aanraking, de greep, de slag, enzovoorts), de snelheid van een beweging, de interpunctie, de mimiek, enzovoorts. Hieronder zijn sommige van de basis symbolen te vinden.

Plaatje 2 De handvorm⁶⁰

Plaatje 3 De oriëntatie van de hand⁶¹

⁶⁰ Overgenomen van http://en.wikipedia.org/wiki/File:Handshape_equiv2.png, downloaded 3-5-2011

⁶¹ Overgenomen van <http://wapedia.mobi/en/SignWriting>, downloaded 3-5-2011

Plaatje 4 De contactsymbolen⁶²

* Touch		Deaf (ASL)
+ Hold		marry (ASL)
* In-Between		begin (ASL)
# Strike		hit (ASL)
⊙ Brush		months (ASL)
@ Rub		please (ASL)

Plaatje 5 De basisinterpunctie⁶³

Punctuation

 PERIOD. End of Sentence

 COMMA. Pause of normal length (short pause)

 LONG COMMA. Longer pause (the width between the lines determines the length of the pause)

 QUESTION MARK. Placed at the end of a sentence that ends with a question. It represents a blend of the Comma (pause symbol) and the Period (end of the sentence symbol). In some signed languages, when a sentence ends in a question, there is a slight pause at the end. So this symbol means PAUSE-AT-END.

 COLON. This is used in the middle of a sentence, right before a list of items are discussed.

 SENTENCE EXCLAMATION POINT
A fast sentence. Placed at the end of a sentence that is signed quickly or excitedly.

 PHRASE EXCLAMATION POINT. A fast phrase or section of a sentence. Placed at the beginning and end of a section of a sentence that is signed quickly.

Plaatje 6 Het voorbeeld van de text in SignWriting⁶⁴

   	 	
--	---	--

Hello. Hi. What's up? How are you? I am fine.

⁶² Overgenomen van <http://www.signwriting.org/forums/research/rese024.html>, downloaded 3-5-2011

⁶³ Overgenomen van <http://www.signwriting.org/lessons/lessonsw/175%20Punctuation.html>, downloaded 3-5-2011

⁶⁴ Overgenomen van <http://www.signwriting.org/lessons/grammar/asl01.html>, downloaded 3-5-2011

Zoals uit het plaatje 6 blijkt, worden in tegenstelling tot de Stokoe notatie de gebaren in SignWriting in kolommen genoteerd. Dat wordt door vele SW gebruikers als voordeel beschouwd omdat het makkelijker voor hen is om een text op deze wijze te lezen. SignWriting notatie is gebaseerd op het perspectief van een gebarentaal gebruiker. Dat betekent het perspectief vanuit een gebarentaal gebruiker tijdens het gebarenmaken zijn eigen handen ziet. In het Engels wordt dit “*expressive viewpoint*”⁶⁵ genoemd.

Dankzij SignWriting kunnen wij een gebarentaal lezen, schrijven, onderzoeken en leren. SignWriting helpt horende mensen om gebaren bij het leren van een gebarentaal te noteren, dankzij SignWriting kunnen dove kinderen de doorgenomen leerstof noteren en er worden ook boeken, kranten, woordenboeken⁶⁶ of bijvoorbeeld webpagina’s of ansichtkaartjes (zie bijlage nr. 2) in SignWriting geschreven.

SignWriting is een onderdeel van het *International Movement Writing Alphabet (IMWA)*⁶⁷. Het is een internationaal notatiesysteem dat wereldwijd gebruikt wordt. In sommige gebarentalen bestaan ook andere notatiesystemen, zoals *de KOMVA-notatie* (zie paragraaf 3.2.2.1) in de Nederlandse Gebarentaal bijvoorbeeld. Zulke notatiesystemen werden meestal echter bedacht en gebruikt voor onderzoeksdoeleinden. Er bestaan veel boeken⁶⁸ en webpagina’s⁶⁹ voor belangstellenden die SignWriting willen leren of iets meer erover willen weten. Dit hoofdstuk is de basis beschrijving dat alleen de belangrijkste informatie over SignWriting bevat.

---

⁶⁵ Zie link http://www.signwriting.org/archive/docs7/sw0617_Cross_Linguistic_Guide_SignWriting_Parkhurst.pdf, downloaded 7-5-2011

⁶⁶ Het *Woordenboek Vlaamse Gebarentaal* is – vergeleken met het *VanDale Basiswoordenboek Nederlandse Gebarentaal* - op SignWriting gebaseerd.

⁶⁷ Voor meer informatie zie link <http://en.wikipedia.org/wiki/MovementWriting> of <http://movementwriting.org/>

⁶⁸ De online versies van enkele boeken die de problematiek van SignWriting beschrijven ter beschikking bijvoorbeeld op http://www.signwriting.org/archive/docs7/sw0617_Cross_Linguistic_Guide_SignWriting_Parkhurst.pdf of http://www.signwriting.org/archive/docs7/sw0618_SignWriting_Hand_Symbols_Manual_Sutton_Frost.pdf

⁶⁹ Zie <http://www.signwriting.org/>, de uitgebreide webpagina waar een heleboel informatie te vinden zijn.

3 DE NEDERLANDSE GEBARENTAAL

In dit hoofdstuk zou ik me graag naar de taal van doven in Nederland – de Nederlandse Gebarentaal richten. Ik ga hier de belangrijkste punten in de geschiedenis van de Nederlandse Gebarentaal vermelden die min of meer met het dovenonderwijs in verband staan. Verder zou ik graag de basis grammaticale kenmerken van de Nederlandse Gebarentaal beschrijven en het gesproken Nederlands met de Nederlandse Gebarentaal een beetje vergelijken. Zoals in het gesproken Nederlands, bestaan in de Nederlandse Gebarentaal ook verschillen in gebaren die door verschillende gebarentaal gebruikers gebruikt worden. Ik zou hier graag deze problematiek beschrijven en informatie over het onderzoek naar de “variatie” in de Nederlandse Gebarentaal en de standaardisatie van gebaren toevoegen. Verder zou ik graag het gebarensysteem – het Nederlands met Gebaren - dat meestal in het contact tussen horende meerderheid en dove minderheid in Nederland gebruikt wordt, beschrijven.

3.1 Geschiedenis van de Nederlandse Gebarentaal

De geschiedenis van de Nederlandse Gebarentaal is vast verbonden met de geschiedenis van het dovenonderwijs in de wereld. Daarom zal ik in dit paragraaf mijn aandacht ook aan de belangrijkste mijlpalen in de wereldmaatstaf schenken die invloed op de geschiedenis van de Nederlandse Gebarentaal hebben.

Een heel belangrijke persoon die de geschiedenis van de Nederlandse Gebarentaal (eigenlijk, van alle gebarentalen) beïnvloed heeft is de Franse abbé **Charles-Michel de l'Épée**⁷⁰ (zie bijlage nr. 3) die in Parijs in 1760⁷¹ de eerste school voor doven ter wereld oprichtte. Één van de mensen die in l'Épée's onderwijsmethodes geïnteresseerd was, is de Groningse predikant **Henri Daniel Guyot**⁷² (zie bijlage nr. 4).

---

⁷⁰ Voor meer informatie zie link [http://en.wikipedia.org/wiki/Charles-Michel de l'Épée](http://en.wikipedia.org/wiki/Charles-Michel_de_l'Épée)

⁷¹ Zie link [http://en.wikipedia.org/wiki/Charles-Michel de l'Épée](http://en.wikipedia.org/wiki/Charles-Michel_de_l'Épée), downloaded 10-5-2011

⁷² Voor meer informatie zie link [http://nl.wikipedia.org/wiki/Henri Daniel Guyot](http://nl.wikipedia.org/wiki/Henri_Daniel_Guyot)

In 1790⁷³ richtte hij in Groningen de eerste school voor doven - *het Henri Daniel Guyot Instituut* in Nederland op en er werd meer aandacht aan het onderwijs van doven sindsdien geschonken (ter vergelijking – de eerste dovenschool in de Verenigde Staten het National Deaf-Mute College, nu *Gallaudet University*, werd pas in 1817 opgericht).⁷⁴ Gaandeweg werden nog andere scholen voor doven in Nederland opgericht waar gebaren in het onderwijs gebruikt werden en worden. In 1840 *het Instituut voor Doven* in St. Michielsgestel, in 1853 *het Rudolf Mees Instituut* in Rotterdam, in 1888 *het Christelijk Instituut Effatha* in Leiden⁷⁵ en in 1911 *de Ammanschool* in Amsterdam.⁷⁶ Sommige doveninstituten zijn later gefuseerd en hebben hun naam veranderd.⁷⁷

In 1880 vond in Milaan het internationaal congres *Wereldcongres ter verbetering van het welzijn van doofstommen* plaats.⁷⁸ Er werd door de horende onderwijzers besloten dat op alle dovenscholen in Europa, Amerika en ook Rusland geen gebarentaal in het onderwijs zou worden gebruikt. Hun mening was dat alleen als doven praten en spraakafzien leerden, zij zich dan in de “gewone” maatschappij konden inschakelen. Dove kinderen zouden dus alleen met de “*orale methode*”⁷⁹ moeten onderwezen worden. Sommige bronnen vermelden als periode van 1900 tot 1980⁸⁰, sommige de periode van 1915 tot 1980⁸¹ dat in Nederland het gebruik van gebarentaal door de leerlingen in dovenscholen verboden was.

Dankzij William Stokoe is de visie op gebarentalen in de wereld veranderd. Zoals ik in paragraaf 2.2 geschreven heb, toonde William Stokoe aan dat gebarentaal echt een volwaardige taal is en dankzij zijn ontdekking begon het taalkundig onderzoek naar verschillende gebarentalen, ook in Nederland. In de jaren zeventig werd er een

---

⁷³ Koenen en anders, 1998, p. 70

⁷⁴ Koenen en anders, 1998, p. 70

⁷⁵ Later verhuisd naar Dordrecht en dan naar Voorburg en Zoetermeer.

⁷⁶ Zie link http://nl.wikipedia.org/wiki/Nederlandse_dovengeschiedenis, downloaded 10-5-2011

⁷⁷ Voor meer informatie zie link <http://nl.wikipedia.org/wiki/Dovenschool>

⁷⁸ Koenen en anders, 1998, p. 68

⁷⁹ Dat betekent dat de kinderen moesten leren spreken in plaats van gebaren maken. Soms ook “*spreekmethode*” genoemd.

⁸⁰ Zie link http://nl.wikipedia.org/wiki/Nederlandse_gebarentaal, downloaded 10-5-2011

⁸¹ Schermer, Koolhof, 2010, p. 17

alternatief voor de orale methode gevonden – *de Totale Communicatie (TC)*⁸². De invoering van de Totale Communicatie in het dovenonderwijs betekende:

*“...dat er in de communicatie met dove mensen gebruik gemaakt kan worden van spreken, spraakafzien, Nederlandse Gebarentaal, gebaren ter ondersteuning van het Nederlands, vingerspelling, pantomime, schrijven en lezen.”*⁸³

Met de invoering van deze onderwijsmethode steeg de behoefte aan kennis over de taal van doven in Nederland. In 1981/1982⁸⁴ begon het eerste onderzoek naar *“...het communicatiesysteem van prelinguaal volwassen doven in de regio’s Amsterdam en Voorburg.”*⁸⁵ Uit dit onderzoek bleek dat de Nederlandse Gebarentaal echt een volwaardige taal is omdat er de grammaticale kenmerken ontdekt werden die ook in andere gebarentalen verschenen.⁸⁶ De volgende onderzoeksprojecten worden in paragrafen 3.2.2.1 en 3.2.2.2 beschreven.

In 1998⁸⁷ werd het rapport *“Méér dan een gebaar”*⁸⁸ gepubliceerd waarin Dovenschap o.a. voor de erkenning van de Nederlandse Gebarentaal en de standaardisatie verdedigde. De standaardisatie van de Nederlandse Gebarentaal lukte wel (zie paragraaf 3.2.2.2) maar de erkenning van de Nederlandse Gebarentaal niet. Volgens de Nederlandse regering is het niet zo makkelijk om de Nederlandse Gebarentaal via de Nederlandse Grondwet te erkennen omdat het Nederlands daarin ook niet erkend is (het Nederlands kreeg de officiële status in 1995 via de Algemene wet bestuursrecht)⁸⁹.

Tegenwoordig krijgen dove kinderen in Nederland tweetalig onderwijs in het Nederlands (om het gesproken en geschreven Nederlands ook te kunnen beheersen en

---

⁸² Schermer, Koolhof, 2010, p. 17

⁸³ Schermer en anders, 2009, p.42

⁸⁴ Schermer en anders, 2009, p.43

⁸⁵ Schermer en anders, 2009, p.44

⁸⁶ Schermer en anders, 2009, p.44

⁸⁷ Zie link [http://nl.wikipedia.org/wiki/Nederlandse_g ebarentaal](http://nl.wikipedia.org/wiki/Nederlandse_gebarentaal), downloaded 10-5-2011

⁸⁸ Online versie ter beschikking op http://home.medewerker.uva.nl/a.e.baker/bestanden/rapport_mdg%201997.pdf

⁸⁹ Zie link <http://nl.wikipedia.org/wiki/Nederlands>, downloaded 10-5-2011

om de integratie in de horende maatschappij makkelijker te doen) en de Nederlandse Gebarentaal (om de leerstof makkelijker te begrijpen en hun moedertaal te ontwikkelen) dat eerst in 1995⁹⁰ op het toenmalige Henri Daniel Guyot Instituut ingevoerd werd. In Nederland bestaan nu ook veel stichtingen en organisaties⁹¹ die zich met de problematiek over het leven, cultuur en onderwijs van personen met auditieve beperking bezighouden.

3.2 Enige kenmerken van het Nederlands en de Nederlandse Gebarentaal

Het Nederlands in Nederland is de taal die door de horende meerderheid gebruikt wordt. Daarentegen is de Nederlandse Gebarentaal de minderheidstaal omdat het aantal van gebarentaal gebruikers kleiner is (in Nederland wonen ruim 1 500 000 slechthorende en 15 000 dove mensen)⁹² dan het aantal van gebruikers van het Nederlands (in Nederland wonen ruim 16,6 miljoen mensen)⁹³. Zoals eerder in deze scriptie vermeld is, zijn gebarentalen *niet* afgeleid van gesproken talen maar zij zijn natuurlijk ontstaan. Zij hebben een eigen grammatica, lexicon, enzovoorts. Ik zou graag in de volgende paragrafen mijn aandacht juist op de grammatica en het lexicon van de Nederlandse Gebarentaal richten en deze in sommige gevallen met het Nederlands vergelijken.

3.2.1 De basis grammaticale kenmerken

Zoals de grammaticale regels tussen gesproken talen verschillen, bijvoorbeeld tussen het Engels, het Nederlands en het Tsjechisch, verschillen ook de grammaticale

---

⁹⁰ Zie link [http://nl.wikipedia.org/wiki/Nederlandse_g ebarentaal](http://nl.wikipedia.org/wiki/Nederlandse_gebarentaal), downloaded 10-5-2011

⁹¹ De opsomming van de Nederlandse stichtingen, organisaties, enzovoort te vinden op http://dovenschap.nl/links?mode=2&catid=-1&navstart=0&search=*

⁹² Data overgenomen van http://www.youtube.com/watch?v=DOLc4LpAIfI&feature=fl_lolz&playnext=1&list=FLJSu-tYqrc7g, downloaded 13-5-2011

⁹³ Data overgenomen van <http://nl.wikipedia.org/wiki/Nederlands>, downloaded 13-5-2011

regels tussen gesproken talen en gebarentalen. Maar gebarentalen hebben twee unieke eigenschappen die gesproken talen niet hebben:

“De gesproken talen en gebarentalen verschillen van elkaar in verschijningsvorm (modaliteit). Bij gesproken talen wordt voornamelijk gebruik gemaakt van de stem (oraal) en het gehoor (auditief), bij gebarentalen wordt voornamelijk gebruik gemaakt van de handen (manueel) en de ogen (visueel).”⁹⁴

Het feit dat gebarentalen manueel-visueel zijn, maakt gebarentalen absoluut anders dan gesproken talen. De twee unieke eigenschappen zijn *simultaneïteit* en *ruimtegebruik*.⁹⁵

Simultaneïteit in gebarentaal betekent dat “...talige informatie tegelijkertijd via de handen en via andere delen van het lichaam overgebracht kan worden.”⁹⁶ Als een gebarentaalgebruiker bijvoorbeeld de zin “Wij gaan niet op vakantie.” wilt “zeggen”, dan maakt hij gebaren WIJ-VAKANTIE-GAAN NAAR en tegelijkertijd schudt hij “nee” met zijn hoofd.⁹⁷

Door gebaren geschikt in de gebarenruimte te plaatsen, wordt de positie van mensen, dieren en voorwerpen ten opzichte van elkaar duidelijk gemaakt of er wordt aangeduid wat het onderwerp en het voorwerp van de zin is. De gebaren in gebarentalen worden gemaakt voor, naast en boven het bovenlichaam (zie bijlage nr. 5). In het algemeen is de gebarenruimte zo groot als armen van de gebarentaalgebruiker lang zijn. Soms maken gebarentaalgebruikers gebruik van de hele gebarenruimte breedte, soms niet. Het hangt af ten eerste van de gebaren die een gebarentaalgebruiker maakt (sommige hebben meer ruimte nodig dan de andere) en ten tweede van de situatie waarin een gebarentaalgebruiker de gebaren gebruikt. Zo is het gebruik van de gebarenruimte door een acteur op het toneel een andere dan door twee klasgenoten die met elkaar in het geheim praten. Voor de basis indeling zie plaatje 7. Als een voorbeeld wordt hier het gebaar *doos* gebracht.

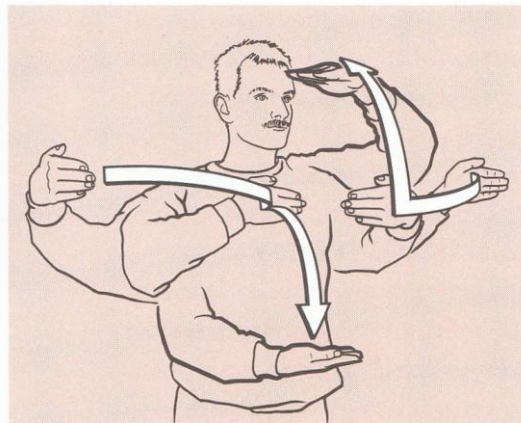
⁹⁴ Schermer en anders, 2009, p.29

⁹⁵ Schermer, Koolhof, 2010, p. 24-25

⁹⁶ Schermer, Koolhof, 2010, p. 24

⁹⁷ Schermer, Koolhof, 2010, p. 24

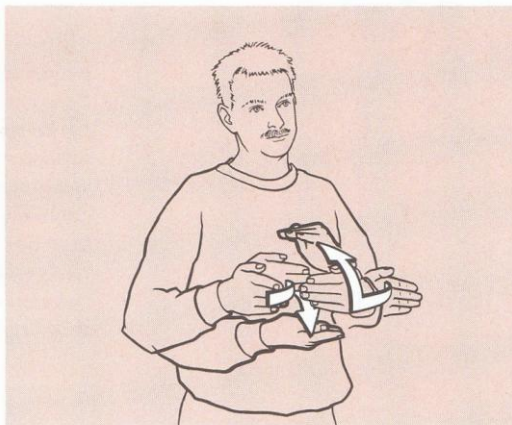
Plaatje 7 Het gebruik van de gebarenruimte op toneel, in het gesprek, in de tram en fluisterend⁹⁸

doos (grote gebarenruimte)

doos (standaard gebarenruimte)

doos (kleine gebarenruimte)

doos (fluisterruimte)

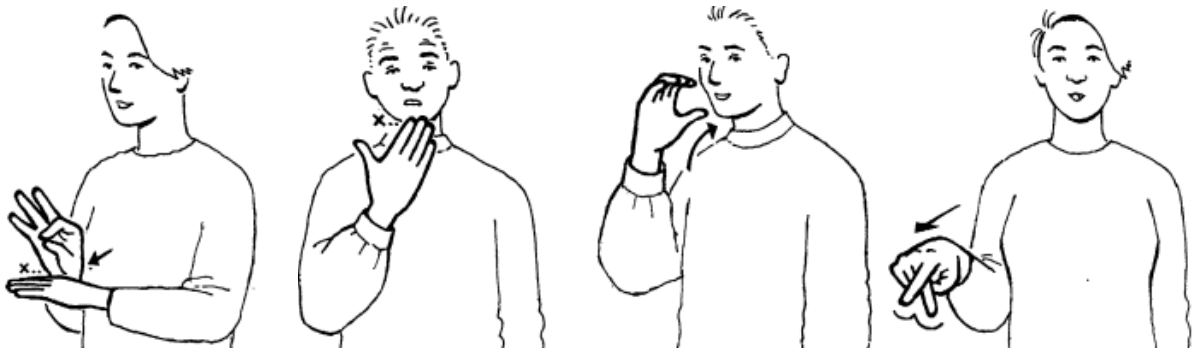
Het andere verschil tussen een gesproken taal en een gebarentaal is dat er in gesproken talen (meestal) geen verband tussen woord en betekenis is. Een uitzondering zijn sommige tussenwerpsels als “koekoek”, “miauw”, enzovoorts. De relatie tussen woorden en betekenissen in gesproken talen is echter in de meest gevallen arbitrair of willekeurig⁹⁹. Aan de andere kant is, omdat gebarentalen visueel zijn, hier de relatie tussen vorm en betekenis van gebaren vaak te zien. Zulke gebaren worden “*iconische gebaren*”¹⁰⁰ genoemd. Voor mensen die gebarentaal willen leren, betekenen iconische gebaren een groot voordeel, omdat zij makkelijk om te onthouden zijn. In gebarentalen ontstaan er dus arbitraire en iconische gebaren. Voorbeelden ervan zijn gebaren *leraar/lerares*, *makkelijk* (arbitrair), *drinken* en *lopen* (iconisch) (zie plaatje 8).

⁹⁸ Overgenomen van Koenen en anders, 1998, p. 26-27

⁹⁹ Schermer, Koolhof, 2010, p. 25

¹⁰⁰ Schermer, Koolhof, 2010, p. 25

Plaatje 8 Gebaren leraar/lerares, makkelijk, drinken en lopen in de Nederlandse Gebarentaal¹⁰¹

In het verleden werden gebarentalen niet als volwaardige talen beschouwd. Één van redenen daarvan was dat volgens definities “...een taal uit kleine betekenisloze elementen (fonemen) bestaat, die volgens bepaalde regels met elkaar gecombineerd kunnen worden tot grotere gehelen die wel betekenis hebben (morphem)....”¹⁰² en zoals in paragraaf 2.2 is gezegd, dachten vroeger mensen dat er geen systeem was in de wijze waarop dove mensen gebaren gebruikten en dus beschouwden zij gebarentalen niet als volwaardige talen. Maar in 1960 ontdekte William Stokoe dat:

*“...een gebaar net als een woord opgebouwd is uit een beperkt aantal betekenisloze delen die met elkaar volgens bepaalde regels gecombineerd kunnen worden tot grotere gehelen die wel betekenis hebben. Deze betekenisloze delen zijn te vergelijken met klanken in gesproken talen en worden basiselementen genoemd”.*¹⁰³

Zijn ontdekking toonde aan dat de wijze waarop woorden opgebouwd zijn, gelijk is aan de wijze waarop gebaren opgebouwd zijn. Hij heeft drie groepen basiselementen beschreven, namelijk *de plaats*, *handvorm* en *de beweging* en later hebben andere onderzoekers nog twee basiselementen – *de oriëntatie van de hand* en *het non-manuele deel* toegevoed.¹⁰⁴

¹⁰¹ Overgenomen van http://www.kegg.nl/egg_gebaren.php, downloaded 19-5-2011

¹⁰² Schermer en anders, 2009, p.30

¹⁰³ Schermer en anders, 2009, p.30

¹⁰⁴ Schermer en anders, 2009, p.30

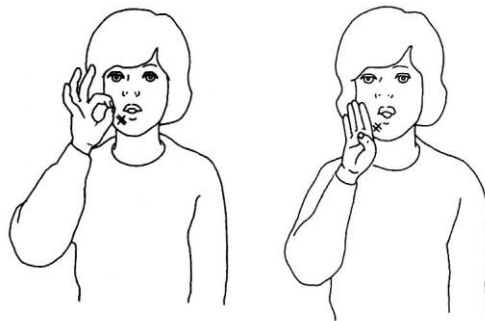
De plaats waar gebaren gemaakt worden is altijd binnen de gebarenruimte. De meest gebruikte plaats is voor het bovenlichaam, maar gebaren kunnen gemaakt worden ook bij het hoofd, op het gezicht, bij schouders, bij heupen of bij het middel.

De handvorm in het gebruik van gebaren is heel belangrijk. Als een gebarentaalgebruiker in het gebaar één handvorm met andere verwisselt, kan de betekenis van het gebaar helemaal verschillend zijn. Bijvoorbeeld de gebaren *wonen* en *vakantie* worden in de Nederlandse Gebarentaal op dezelfde plaats gemaakt maar in elk geval wordt andere handvorm gebruikt (zie plaatje 9).

Plaatje 9¹⁰⁵

Afbeelding 4.17:
WONEN en VAKANTIE

In elke gebarentaal is de verzameling van handvormen verschillend. Bijvoorbeeld in de Amerikaanse Gebarentaal werden 19 verschillende handvormen geanalyseerd, in de Britse Gebarentaal bestaan 57 verschillende handvormen en in de Nederlandse Gebarentaal komen 70 handvormen voor (zie bijlage nr. 6). Het is echter niet onderzocht of al deze handvormen betekenisonderscheidend zijn.¹⁰⁶ De handvormen worden tot acht groepen onderscheiden, waarbij de handvormen in elk van de acht groepen enige gemeenschappelijke kenmerken hebben.

De oriëntatie van de handpalm en de vingers is ook belangrijk. Sommige gebaren kunnen op dezelfde plaats en met dezelfde beweging gemaakt worden, maar alleen dankzij de verschillende oriëntatie van de palm of vingers kan de betekenis van het gebaar geïdentificeerd worden, zoals in het geval van gebaren *doen* en *samen met* uit de Nederlandse Gebarentaal (zie plaatje 10).

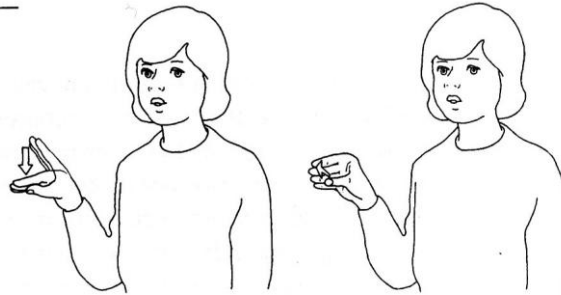
---

¹⁰⁵ Overgenomen van Schermer en anders, 2009, p.79

¹⁰⁶ Schermer en anders, 2009, p.66

Plaatje 10¹⁰⁷

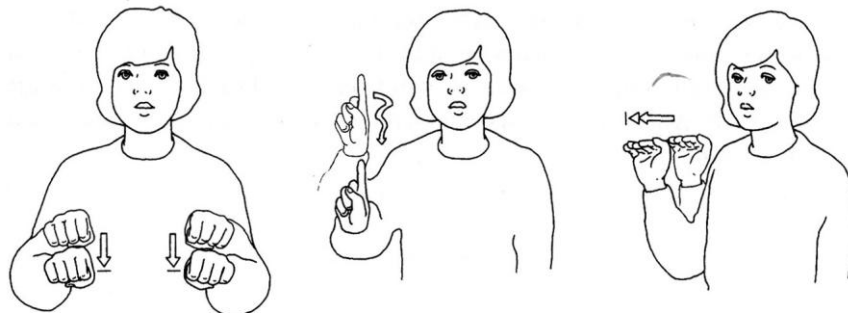
Afbeelding 4.18:
DOEN en SAMEN-MET

Er zijn veel soorten bewegingen zoals naar boven, naar beneden, naar voren, cirkelbewegingen, zigzagbewegingen, snel, langzaam, grote of kleine bewegingen, enzovoorts. Soms worden in één gebaar ook twee of meer soorten van bewegingen gebruikt. Enkele voorbeelden van beweging zijn op het plaatje 11 te zien.

Plaatje 11¹⁰⁸

Afbeelding 4.7:
ZITTEN, ONWEER en
ROEPEN

Het laatste element dat, in tegenstelling tot de vorige elementen, niet door handen uitgevoerd wordt is het non-manuele deel. Tot deze groep hoort alles dat niet door de handen uitgevoerd wordt, dus de mimiek, hoofdbeweging (bijvoorbeeld “nee” schudden), de *orale component* (bijvoorbeeld uitblazen van lucht door een mond) en de *gesproken component* (het uitspreken van een woord)¹⁰⁹. Het verschil tussen de orale component en de gesproken component is dat de orale component geen relatie met het gesproken Nederlands heeft, terwijl de gesproken component dat heeft. Orale componenten hebben geen betekenis maar zij zijn in combinatie met sommige gebaren

¹⁰⁷ Overgenomen van Schermer en anders, 2009, p.79

¹⁰⁸ Overgenomen van Schermer en anders, 2009, p.69

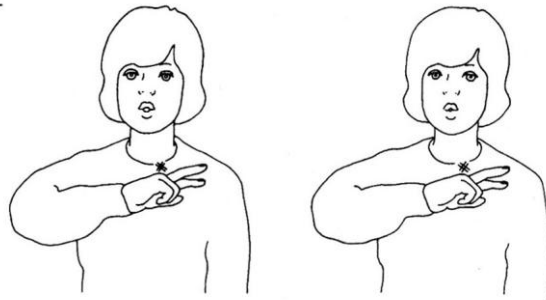
¹⁰⁹ Schermer, Koolhof, 2010, p. 27

verplicht. Gesproken componenten daarentegen verwijzen naar een woord uit de gesproken taal. Bijvoorbeeld zijn de gebaren *broeder* en *zuster* in de Nederlandse Gebarentaal helemaal gelijk. Het is dus verplicht om bij beide gebaren ook de gesproken component (het woord “broeder” of “zuster”) toevoegen. Anders wordt de betekenis niet duidelijk (zie plaatje 12).

Plaatje 12¹¹⁰

Afbeelding 4.9:
BROER (AERV) en ZUS
(AERV)

Al deze elementen spelen een belangrijke rol in vaststelling van de betekenis van gebaren. De problematiek van basiselementen kan dieper beschreven worden maar volgens mij is deze beschrijving als een basoverzicht voldoende. In de volgende alinea's worden de manieren waarop enkele andere elementen in de Nederlandse Gebarentaal aangeduid worden, vergeleken met die van het gesproken Nederlands.

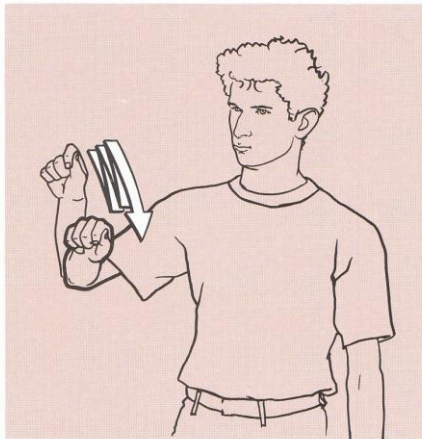
Zelgstandige naamwoorden en werkwoorden klinken in het Nederlands soms zeer gelijk. Bijvoorbeeld de woorden “koper” en “kopen” of “keuze” en “kiezen”. Voor moedertaalsprekers is het niet moeilijk om het verschil tussen deze woorden te onderscheiden maar voor andere mensen kan de overeenkomst tussen zulke woorden tot misverstanden leiden. Zo is het ook in het geval van de Nederlandse Gebarentaal. Mensen die gebarentaal nog pas leren moeten echt goed kijken om de verschillen tussen zelfstandig naamwoorden en werkwoorden te identificeren. De verschillen zijn door bewegingen gemaakt (zie plaatje 13).

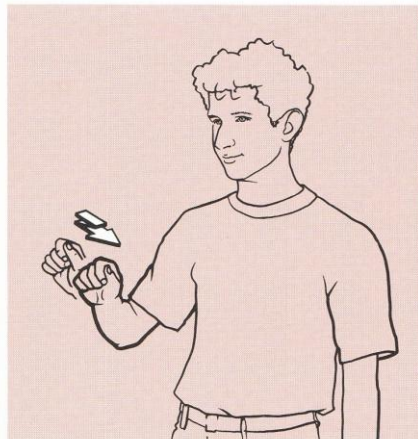
¹¹⁰ Overgenomen van Schermer en anders, 2009, p.79

Plaatje 13¹¹¹

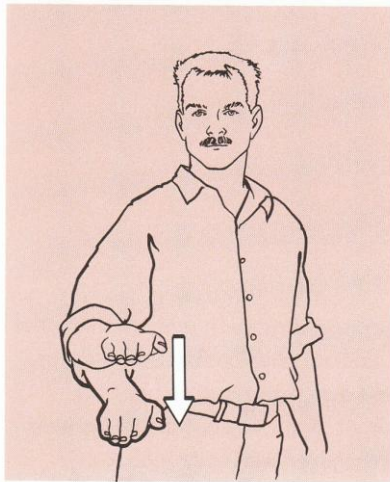
gummen (werkwoord)

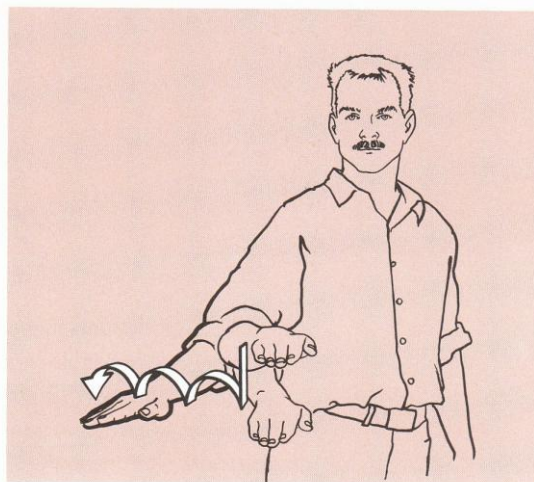
gum (zelfstandig naamwoord)

In het Nederlands wordt het meervoud aangeduid door –en of –s achter een woord toevoegen. In de Nederlandse Gebarentaal wordt de meervoud aangeduid door een herhaalde beweging van hetzelfde gebaar (zie plaatje 14).

Plaatje 14¹¹²

kind (enkelvoud)

kinderen (meervoud)

Samenstellingen worden in het Nederlands door twee manieren gedaan. In het Nederlands hebben wij woorden “moeder”, “vader” en “ouders” – drie verschillende woorden waarop de laatste ervan geen overeenkomsten met de voorafgaande twee heeft. De andere vorm van samenstellingen is bijvoorbeeld tussen woorden “woorden” en “boek” te zien – de gebaren worden precies achter elkaar gemaakt en dus ontstaat het woord “woordenboek”. Voor sommige woorden uit het Nederlands bestaan echter geen

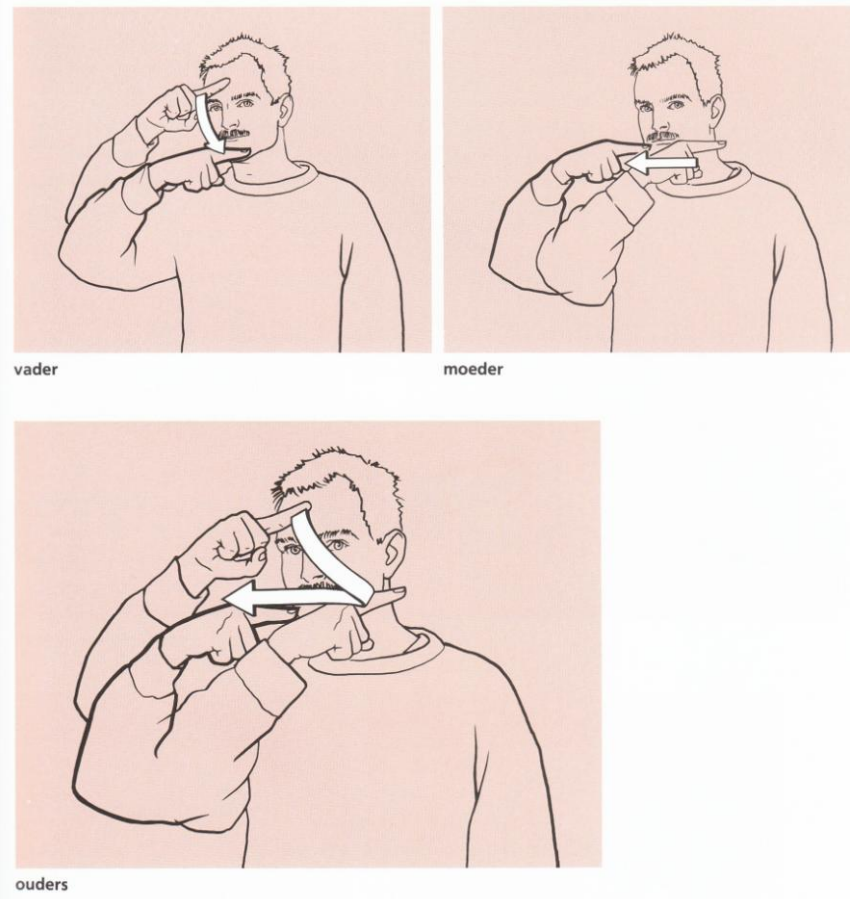
¹¹¹ Overgenomen van Koenen en anders, 1998, p. 100

¹¹² Overgenomen van Koenen en anders, 1998, p. 103

equivalenten in de Nederlandse Gebarentaal, zoals bijvoorbeeld het woord “ouders”. Het gebaar *ouders* wordt dus door verbinding van gebaren *moeder* en *vader* gemaakt (zie plaatje 15).

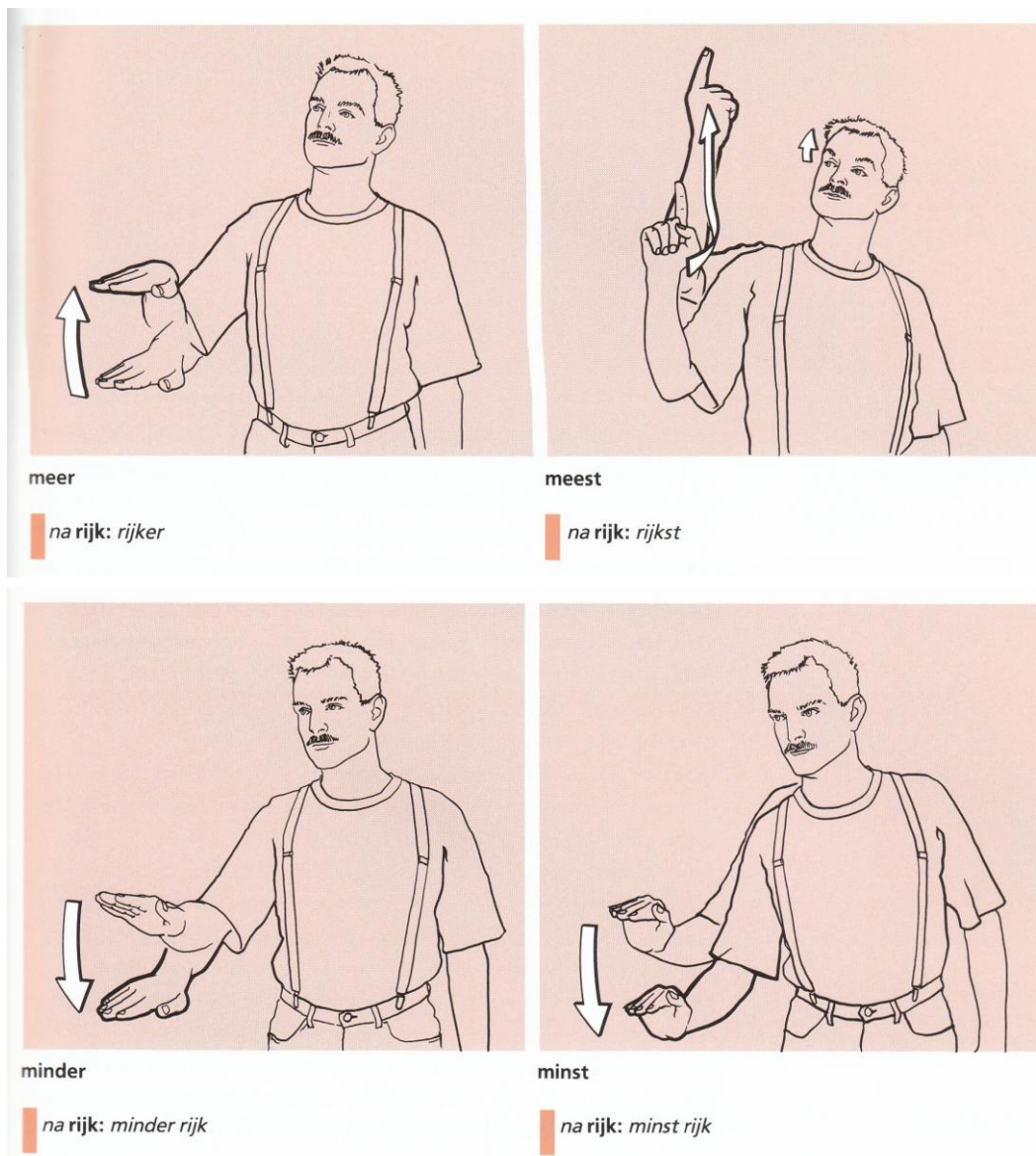
Plaatje 15¹¹³

Vergelijking van woorden in het Nederlands en gebaren in de Nederlandse Gebarentaal verschilt in de wijze waarop het wordt gedaan. Als wij in het Nederlands woorden willen vergelijken, dan voegen wij volgens bepaalde regels bij sommige woorden een achtervoegsel –er of –st toe (klein-kleiner-het kleinst) en bij sommige woorden wordt “meer” en “meest” of “minder” en “minst” voor de woord toegevoegd (meer interessant-de meest interessant en minder interessant-het minst interessant). Deze twee manieren bestaan in de Nederlandse Gebarentaal niet. Hier worden gewoon gebaren *meer*, *meest*, *minder* of *mist* na het bepaalde gebaar gebruikt. Met andere woorden – het moet eerst duidelijk gemaakt worden waarover het gaat en dan moet het gebaar dat vergelijking aanduidt gebruikt worden. Op plaatje 16 zijn de bovenstaande gebaren die vergelijking aanduiden te zien.

¹¹³ Overgenomen van Koenen en anders, 1998, p. 117

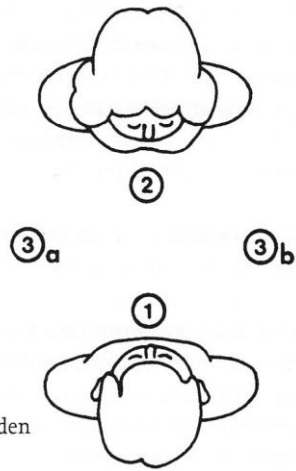
Plaatje 16¹¹⁴

In de Nederlandse Gebarentaal worden persoonlijke voornaamwoorden door plaatsing van personen en zaken in de gebarenruimte aangeduid. In tegenstelling tot het Nederlands waar wij “hij”, “zij” of “het” gebruiken, bestaat in de Nederlandse Gebarentaal geen onderscheiding tussen vrouwelijke, mannelijke en onzijdige vormen van persoonlijke voornaamwoorden. Zij bestaan uit een wijsgebaar dat in de bijbehorende gebarenruimte geplaatst wordt en tegelijkertijd wordt naar de plaats gekeken (maar dat is niet nuttig). Bepaalde plaatsen in de gebarenruimte hebben een vaste functie wat de persoonlijke voornaamwoorden betreft (zie plaatje 17).

¹¹⁴ Overgenomen van Koenen en anders, 1998, p. 153

Plaatje 17¹¹⁵

Afbeelding 8
De posities van
persoonlijke
voornaamwoorden
in de ruimte

De plaats op het lichaam van de gebaarder is locatie 1. Deze plaats staat voor de eerste persoon enkelvoud 'ik'. De plaats op het lichaam van de gesprekspartner is locatie 2 en staat voor 'jij'. De plaatsen schuin links en schuin rechts voor het lichaam zijn locatie 3a en 3b en staan voor de derde persoon enkelvoud 'hij/zij'.

Het onderwerp en het voorwerp worden in de Nederlandse Gebarentaal wel aangeduid. Het voorwerp wordt in het werkwoord ingebouwd – met andere woorden wordt de persoonlijk voornaamwoord met het werkwoord in één vloeiende beweging gekoppeld (zie plaatje 18).

Plaatje 18¹¹⁶

¹¹⁵ Overgenomen van Schermer, Koolhof, 2010, p. 33

¹¹⁶ Overgenomen van Koenen en anders, 1998, p. 123

In het geval dat er in de Nederlandse Gebarentaal geen gebaar voor het Nederlandse woord bestaat, wordt het gewoon met het gebruik van het Nederlandse Handalfabet gespeld (zie bijlage nr. 7). Het Nederlandse Handalfabet wordt o.a. gebruikt om voornamen en achternamen te spellen, om vreemde begrippen te spellen of gewoon door de Nederlandse Gebarentaal gebruikers die een geschikte gebaar niet kunnen herinneren of gewoon niet kennen.

Grammatica van de Nederlandse Gebarentaal is een omvangrijk onderwerp. Het is moeilijk om alle kenmerken ervan te beschrijven. Ik heb dus volgens mij de meest interessante grammaticale kenmerken van de Nederlandse Gebarentaal gekozen en kort beschreven, zodat iedereen zich een basisvoorstelling ervan kan maken.

3.2.2 De variatie in gebaren

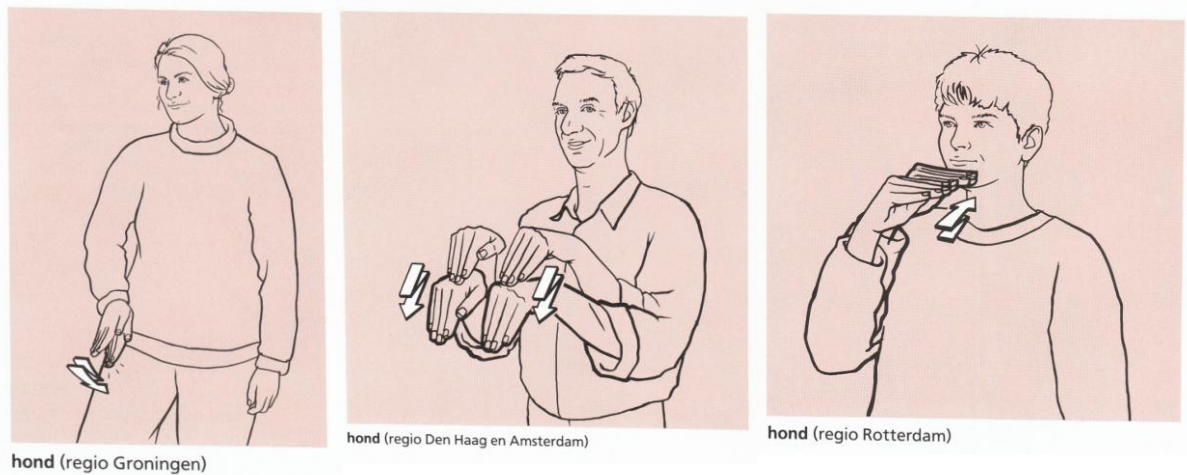
Toen het gebarenmaken in het onderwijs in Nederland verboden was, bleven dove mensen onder elkaar toch gebarentaal gebruiken. Er waren weinig betrekkingen tussen de doveninstutiten en dove mensen uit deze regio's hadden weinig contact met elkaar. Hierbij ontstonden de verschillen in gebaren die door verschillende dove mensen in Nederland gebruikt werden en worden. Sommige variaties komen tussen verschillende regio's, sommige zelfs binnen één regio voor.

Het eerste type variatie in de Nederlandse Gebarentaal wordt "*de regionale variatie*"¹¹⁷ genoemd. Het is dus het verschil in gebaren die door dove mensen uit verschillende regio's voor dezelfde begrippen worden gebruikt. Bijvoorbeeld het gebaar *hond* wordt in de regio Groningen van het roepen van hond afgeleid, in regio's Den Haag en Amsterdam zien wij een hond en in de regio Rotterdam wordt het van het apporteren van een stok afgeleid (zie plaatje 19).

---

¹¹⁷ Schermer en anders, 2009, p.108

Plaatje 19 ¹¹⁸

In het gesproken Nederlands bestaat zulke variatie ook maar in dit geval is er sprake over “*dialecten*” en “*streektaalen*”¹¹⁹. Het is niet zo makkelijk om deze twee begrippen uit te leggen. In sommige bronnen worden deze twee begrippen als synoniemen beschouwd, sommige bronnen daarentegen vermelden dat er een belangrijk verschil tussen deze twee begrippen is. Ik heb gevonden dat “*Als verschillen in uitspraak, grammatica en woordenschat in een bepaald deel van een land voorkomen en slechts in geringe mate van de officiële taal afwijken, spreekt men van een dialect.*”¹²⁰ en dat een streektaal is:

*“...de taal van een welomschreven regio, eigenlijk een verzameling dialecten met gemeenschappelijke eigenschappen. (...) niet zomaar een dialect van het Nederlands of een regionale variant. Een streektaal heeft zich afzonderlijk ontwikkeld, heeft een breed draagvlak in het regionale openbare leven, is prominent aanwezig en wordt gebruikt bij regionale cultuuruitingen.”*¹²¹

¹¹⁸ Overgenomen van Koenen en anders, 1998, p. 77

¹¹⁹ Voor sommige doeleinden ook “*regionale taal*” genoemd.

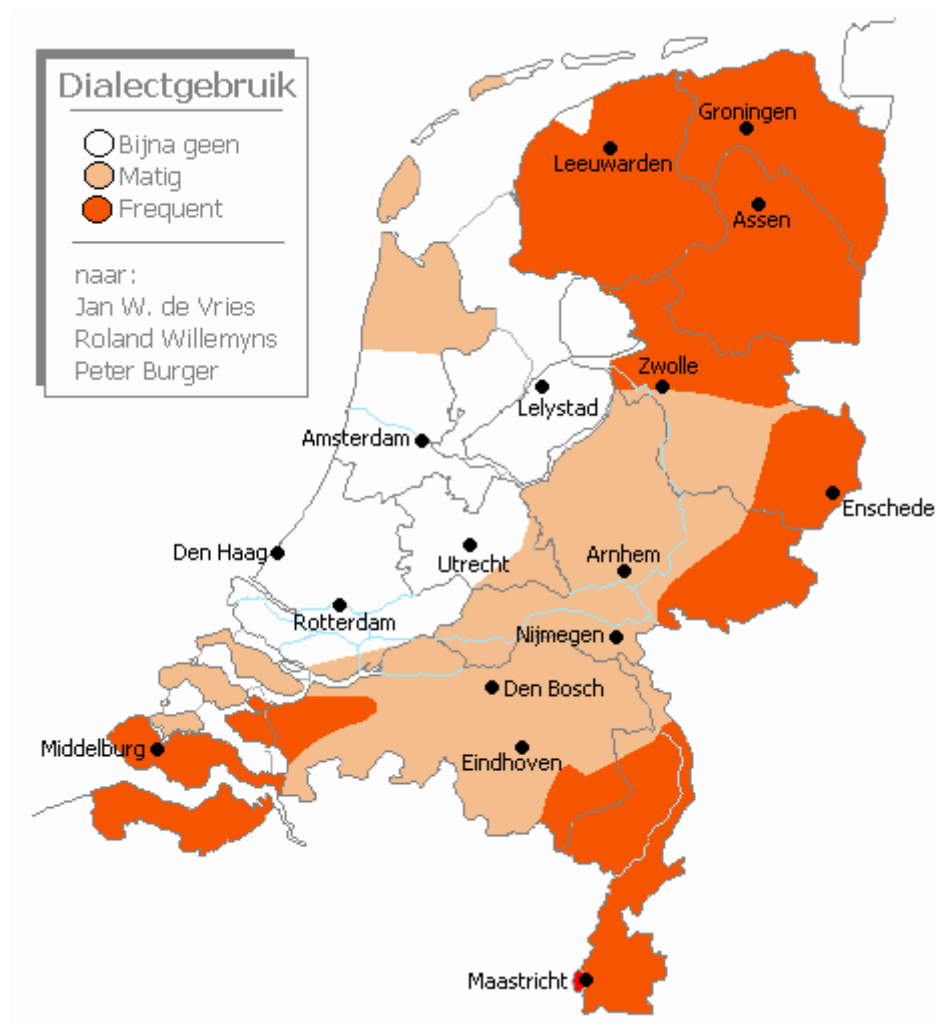
¹²⁰ Zie link <http://wetenschap.infonu.nl/diversen/12125-dialect-slang-en-vakjargon.html>, downloaded 13-5-2011

¹²¹ Zie link http://www.streektaalvrienden.nl/Streektaalvrienden/Archief_2008_Streektaal_Gebakkelei.html, downloaded 13-5-2011

Er zijn drie streektalen in Nederland volgens *het Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden*¹²² erkend – het Fries, het Nedersaksisch en het Limburgs¹²³. In vergelijking met de Nederlandse Gebarentaal bestaan in het gesproken Nederlands veel meer “dialecten” (zie bijlage nr. 8). *De Stichting Nederlandse Dialecten*¹²⁴ zich bezighoudt met het onderzoek naar verschillende dialecten die in het hele Nederlandstalige gebied gesproken worden. Sommige Nederlandse dialecten in Nederland worden vaak gebruikt, sommige bijna nooit (zie plaatje 20).

Plaatje 20 De frequentie van het gebruik van dialecten in Nederland¹²⁵

¹²² Voor meer informatie zie link [http://nl.wikipedia.org/wiki/Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden](http://nl.wikipedia.org/wiki/Europees_Handvest_voor_regionale_talen_of_talen_van_minderheden)

¹²³ Voor meer informatie over de erkenning zie link <http://taal.phileon.nl/index.php>

¹²⁴ Voor meer informatie zie link <http://www.nederlandsedialecten.be/>

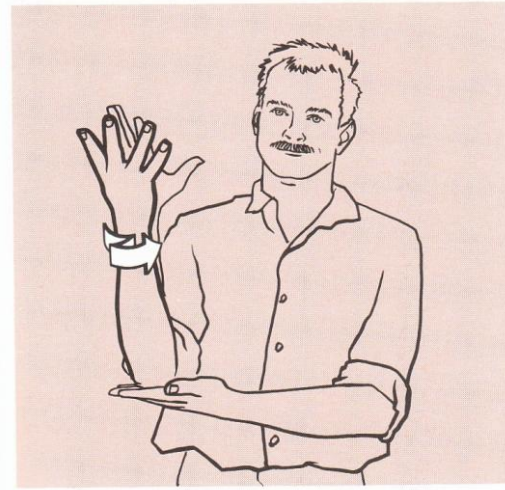
¹²⁵ Overgenomen van <http://taal.phileon.nl/kaart/dialectgebruik.php>, downloaded 13-5-2011

Het volgende type van de variatie in de Nederlandse Gebarentaal hangt met de leeftijd van een gesproken- of gebarentaal gebruiker samen. Het wordt “*de leeftijdgebonden variatie*”¹²⁶ genoemd. Het is een soort variatie dat zowel binnen één regio als tussen verschillende regio’s voorkomen kan. In de periode toen in het dovenonderwijs het gebarenmaken verboden was, leerden dove kinderen gebaren niet van hun ouders en leraren maar ze toch met elkaar communiceerden. Bij elke nieuwe generatie ontstonden dus rond één dovenschool nieuwe gebaren die door dove kinderen gebruikt werden. Op plaatje 21 kunt u zien dat het gebaar *boom* door jongere en oudere generatie op verschillende manier gemaakt wordt. Op het gebaar door jongeren gebruikt is het invloed van de Amerikaanse Gebarentaal zichtbaar.

Plaatje 21¹²⁷

boom (door ouderen)

boom (uit Amerika)

In het gesproken Nederlands bestaat het verschil tussen woorden die door verschillende generaties worden gebruikt ook. Bijvoorbeeld in gevallen waar jongeren “onwijs gaaf” zouden zeggen, zeggen ouderen “mooi” en in plaats van “reteduur” zeggen ouderen “heel duur”.¹²⁸

Soms hangt de keuze van een woord of een gebaar van een concrete situatie – formele of informele af. In elk van deze gevallen kiest een gesproken- of gebarentaal gebruiker verschillende woorden of gebaren. In informele situaties wordt in het Nederlands “jij” gezegd, daarentegen in formele situaties wordt “u” gezegd. Dit soort

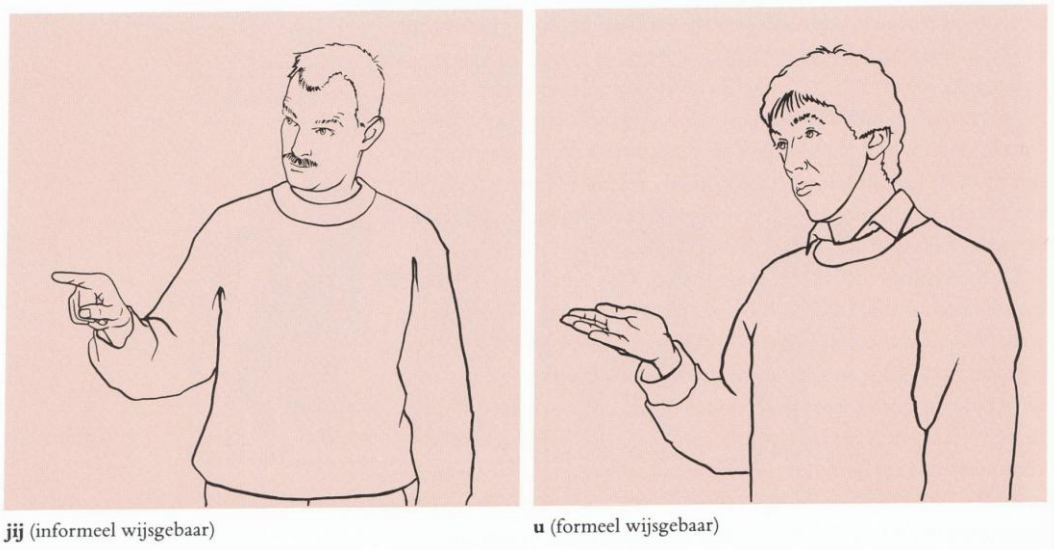
¹²⁶ Schermer en anders, 2009, p.108

¹²⁷ Overgenomen van Koenen en anders, 1998, p. 97

¹²⁸ Schermer en anders, 2009, p.108

variatie wordt in de Nederlandse Gebarentaal “*de situatiegebonden variatie*”¹²⁹ genoemd (zie plaatje 22).

Plaatje 22¹³⁰

Er bestaan zelfs verschillen tussen gebaren die door mannen en vrouwen gebuikt worden. Meestal ontstaan ze als gevolg dat mannen en vrouwen gescheiden opgroeien. Bijvoorbeeld op het Instituut voor Doven in St. Michielsgestel waren de aparte internaten voor jongens en meisjes. Zodanig ontstonden verschillen in gebaren die door jongens en meisjes gebruikt werden (zie plaatje 22).

Plaatje 22¹³¹

¹²⁹ Schermer en anders, 2009, p.108

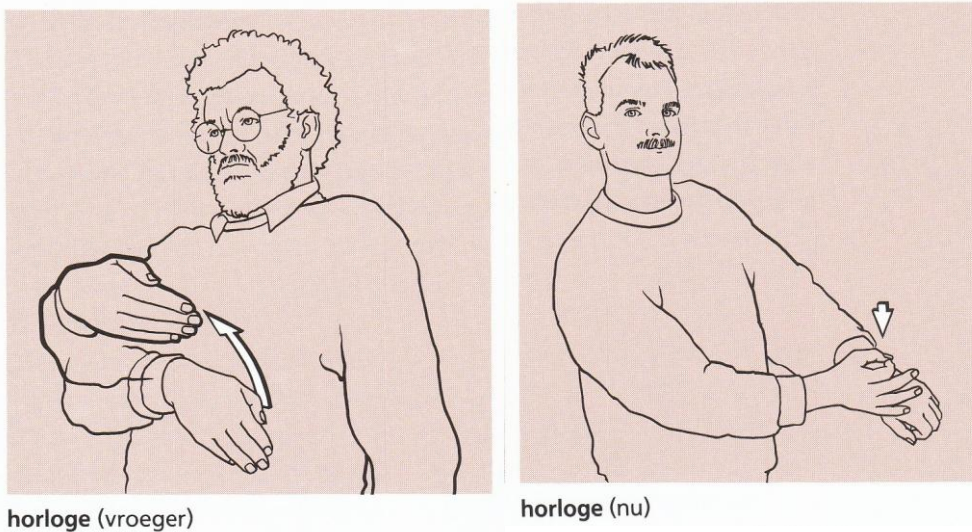
¹³⁰ Overgenomen van Koenen en anders, 1998, p. 160

¹³¹ Overgenomen van Koenen en anders, 1998, p. 76

Zoals woorden in gesproken talen voor oude dingen verdwijnen en voor nieuwe dingen ontstaan, ontstaan en verdwijnen er ook gebaren in gebarentalen. In gebarentalen komen de veranderingen in vormen van gebaren vaak voor. Er ontstaan dus moderne gebaren voor dingen die al heel lang bestaan maar die dankzij de technische vooruitgang veranderen. In de Nederlandse Gebarentaal kunnen wij zulke ontwikkeling bijvoorbeeld bij het gebaar *horloge* zien. Vroeger zaten horloges in vestzakjes maar tegenwoordig dragen mensen polshorloges. Zakhorloges moesten om te kijken uit zak uitgehaald worden maar nu kunnen wij heel simpel op pols kijken (zie plaatje 13).

Plaatje 23¹³²

Alhoewel er zo veel verschillen in gebaren tussen de regio's en binnen één regio voorkomen, is het niet regel dat dove mensen uit Groningen altijd verschillende gebaren als dove mensen uit Amsterdam gebruiken, dat een kleinzoon altijd andere gebaren als zijn opa gebruikt, dat mannen altijd andere gebaren als vrouwen gebruiken, enzovoorts.

3.2.2.1 Het onderzoek – het KOMVA-project (1982-1999)¹³³

Met de invoering van de Totale Communicatie in het dovenonderwijs steeg de behoefte aan kennis over de Nederlandse Gebarentaal. Het is dus de invoering van deze onderwijsmethode die het eerste grote onderzoek naar de Nederlandse Gebarentaal tot

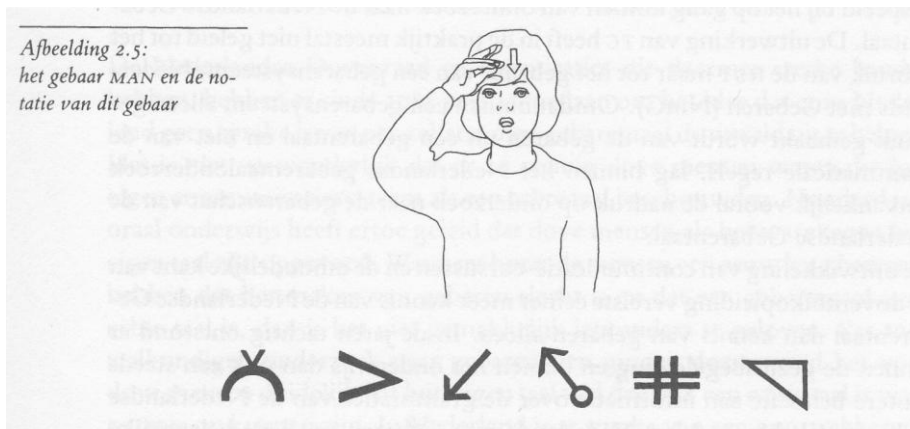
¹³² Overgenomen van Koenen en anders, 1998, p. 73

¹³³ Schermer, Koolhof, 2010, p. 18

gevolg had. *Het KOMVA-project* (“*Kommunikatieve Vaardigheden van dove kinderen en dove volwassenen*”) startte in 1982 als een initiatief van de *Nederlandse Stichting voor het Dove en Slechthorende Kind (NSDSK)*¹³⁴ en de Universiteit van Amsterdam.¹³⁵ Het doel van dit onderzoek was ten eerste om gebaren te verzamelen en beschrijven die door dove mensen uit de vijf regio’s rondom de doveninstituten¹³⁶ gebruikt werden en ten tweede om een gebarenwoordenboek te maken dat voor ouders van dove kinderen en docenten nuttig kan zijn.

Binnen één jaar werden ruim 15 000 gebaren voor 2 000 woorden van bijna honderd dove mensen tussen 18 en 75 jaar verzameld en deze op videobanden opgenomen.¹³⁷ De gebaren werden met het voor dit onderzoek speciaal ontwikkelde systeem beschreven en met elkaar vergeleken. Het notatiesysteem wordt *de KOMVA-notatie* genoemd, waarmee elk onderdeel van een gebaar met het gebruik van verschillende symbolen genoteerd werd. Het voorbeeld van de KOMVA-notatie van het gebaar *man* ter beschikking op plaatje 24.

Plaatje 24¹³⁸

Omdat in de notatie elk onderdeel van een gebaar beschrijven kan worden, kunnen de verschillen en overeenkomsten tussen de gebaren uit verschillende regio’s precies vergeleken worden. Dankzij dit onderzoek werden de verschillende type variaties in gebaren (beschreven in paragraaf 3.2.2) gevonden.

¹³⁴ Voor meer informatie zie link <http://www.nsdsk.nl/>

¹³⁵ Schermer en anders, 2009, p. 42

¹³⁶ Amsterdam, Rotterdam, Groningen, Eindhoven (St. Michielsgestel) en Voorburg.

¹³⁷ Schermer, Koolhof, 2010, p. 18

¹³⁸ Overgenomen van Schermer en anders, 2009, p. 43

Tijdens het onderzoek waren de grootste verschillen tussen Groningen en de rest van de regio's gevonden. Aan de andere kant waren er ook veel gebaren uitgevonden, die in alle regio's in de vorm en betekenis overeenkwamen. In 1988 verscheen dus het eerste landelijke gebarenwoordenboek *Handen uit de Mouwen* waar alle regionale varianten opgenomen werden en de gebaren die in alle regio's overeenkwamen, werden als eerste genoemd.¹³⁹ Dankzij de technische vooruitgang verschenen gaandeweg in 1996, 1997 en 1999 de tweetalige (de Nederlandse Gebarentaal en het geschreven Nederlands) cd-roms waar de gebaren voor verschillende regio's opgenomen werden.¹⁴⁰ In de jaren 2006 t/m 2008¹⁴¹ werd het project *Corpus NGT*¹⁴² door de Radboud Universiteit in Nijmegen uitgevoerd. In dit project hebben dove mensen uit verschillende regio's deelgenomen om een grote verzameling van videofilmjes te maken om verder onderzoek naar de variatie, het lexicon en ook de grammatica van de Nederlandse Gebarentaal te kunnen doen. Alle filmjes zijn op het internet voor alle belangstellenden toegankelijk.

3.2.2.2 De Standaardisatie – het STABOL-project (1999-2002)¹⁴³

Tot *het lexicon* van een taal (gesproken- of gebarentaal) behoren alle verzamelde woorden of gebaren, uitdrukkingen en spreekwoorden.¹⁴⁴ In verschillende communicatieve situaties is het soms moeilijk om te kiezen welk woord of gebaar is de juiste. Vooral in onderwijs en media is het belangrijk om te weten welke woorden of gebaren te gebruiken. Om dit probleem op te lossen, wordt een *standaardtaal* ontwikkeld. Het is:

“...een talige variëteit waarvoor een zogenaamde 'papieren norm' geldt; wat nog binnen de grenzen van een dergelijke variëteit geldt, is niet alleen afhankelijk van het taalgevoel van de sprekers, maar staat ook in woordenboeken,

---

¹³⁹ Schermer, Koolhof, 2010, p. 19

¹⁴⁰ Zie link http://www.gebarent centrum.nl/publicaties/upload/92_file1.pdf, p. 5

¹⁴¹ Zie link <http://www.ru.nl/corpusngt/>, downloaded 17-5-2011

¹⁴² Voor meer informatie zie link <http://www.ru.nl/corpusngt/>

¹⁴³ Schermer, Koolhof, 2010, p. 20

¹⁴⁴ Schermer en anders, 2009, p. 114

grammaticaboeken, stijlgidsen en dergelijke beschreven. Een standaardtaal wordt ook wel de cultuurtaal genoemd."¹⁴⁵

Toen er in Nederland de eerste gebarenwoordenboeken ter gelegenheid van de onderzoeken naar de regionale variatie werden gemaakt (zie paragraaf 3.2.2.1), begon de natuurlijke standaardisatie van de Nederlandse Gebarentaal. De gebaren die landelijk hetzelfde waren – zogenaamde “*voorkeursgebaren*”¹⁴⁶, waren dus als de eerste opgenomen. Maar vooral binnen het dovenonderwijs en ouders van dove kinderen was een behoefte aan een sterkere standaardisatie van de Nederlandse Gebarentaal. Ze wilden geen voorkeursgebaren met andere varianten maar echte standaardgebaren.¹⁴⁷

In 1998 werd de overeenkomst gesloten ten behoeve van de standaardisatie van de Nederlandse Gebarentaal en de invoering van tweetalig onderwijs. De overeenkomst werd gesloten tussen Dovenschap, alle Instituten en scholen voor Doven in Nederland, *de Nederlandse federatie voor ouders van dove kinderen (FODOK)* en de staatssecretaris van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. In 1999 kreeg *het Nederlands Gebarencentrum*¹⁴⁸ de opdracht om de standaardisatie van het basis- en onderwijslexicon van de Nederlandse Gebarentaal uit te voeren. Daarvoor werd *de STABOL-werkgroep (STAndaardisatie Basis en Onderwijs Lexicon)* opgesteld die uit dove mensen uit verschillende regio's, taalkundigen en tweetalige horenden bestond.¹⁴⁹ De werkgroep vormde de aanwijzingen voor het vaststellen van gebaren tot standaard en ook aanwijzingen voor het ontwikkelen van nieuwe gebaren. Er werden voor de standaardisatie ongeveer 5 000 gebaren (2 500 voor het basislexicon en 2 500 voor het onderwijslexicon) gekozen.¹⁵⁰ In het standaardisatieproces werd een groot aantal nieuwe gebaren ontwikkeld. Het is dus omdat het lexicon van gebarentalen soms niet zo omvangrijk is als het lexicon van gesproken talen. Vaak is het gevolg van het feit dat gebarentalen niet in alle situaties gebruikt werden of mochten worden. Bijvoorbeeld toen het gebaren maken in het dovenonderwijs in Europa verboden was, was er geen behoefte om gebaren voor schoolvakken te ontwikkelen omdat de kinderen

---

¹⁴⁵ Zie link <http://nl.wikipedia.org/wiki/Standaardtaal>, downloaded 17-5-2011

¹⁴⁶ Schermer, Koolhof, 2010, p. 19

¹⁴⁷ Schermer, Koolhof, 2010, p. 19

¹⁴⁸ Voor meer informatie zie link <http://www.gebarencentrum.nl/>

¹⁴⁹ Schermer, Koolhof, 2010, p. 20

¹⁵⁰ Schermer, Koolhof, 2010, p. 21

en leraren geen behoefte hadden om deze gebaren te gebruiken. Dankzij het STABOL-project zijn er in de Nederlandse Gebarentaal nieuwe gebaren voor schooltaalbegrippen, gezondheidszorg, politie en justitie, enzovoorts ontstaan. In de vorige jaren verschenen zelfs kleine woordenboeken die telkens op één beperkte onderwerp opgericht werden.¹⁵¹ In 2009 verscheen het eerste uitgebreide standaardgebarenwoordenboek - *Van Dale Basiswoordenboek Nederlandse Gebarentaal*¹⁵². Het bevat ruim 3 000 illustraties van standaardgebaren uit de Nederlandse Gebarentaal met voorbeeldzinnen en grammaticale informatie, een uitgebreide inleiding tot de Nederlandse Gebarentaal en basis informatie over de grammatica van de Nederlandse Gebarentaal.¹⁵³

Het is belangrijk om te benadrukken dat de gebaren die niet gestandaardiseerd worden, worden niet als verkeerd of fout beschouwd. Het feit dat enig gebaar als een “standaardgebaar” vastgesteld wordt betekent dat “... *het gebaar landelijk in het onderwijs en de gezinsbegeleiding gebruikt wordt of gaat worden.*”¹⁵⁴ Dankzij STABOL-project werd dus:

“...een standaardlexicon van de Nederlandse Gebarentaal beschreven waarmee het mogelijk is om landelijk materialen te maken voor tweetalig onderwijs en normen voor taalvaardigheid te ontwikkelen, maar daarnaast is er ruimte voor alle vormen van variatie die kenmerkend is voor elke levende taal.”¹⁵⁵

3.3 Het Nederlands met Gebaren

De Nederlandse Gebarentaal en het Nederlands worden binnen hetzelfde taalgebied gebruikt gmaar door verschillende taalgebruikers – het gesproken Nederlands door de horende meerderheid en de Nederlandse Gebarentaal door dove en slechthorende minderheid. Met andere woorden – deze twee groepen mensen leven in

---

¹⁵¹ De opsomming van de publicaties die in samenwerking met het Nederlands Gebarencentrum verschenen te vinden op <http://www.gebarencentrum.nl/publicaties.asp>

¹⁵² Voorbeeld pagina's ter beschikking op http://www.vandale.nl/vandale/multimedia/archive/00001/Gebarenwoordenboek_p_1791a.pdf

¹⁵³ Schermer, Koolhof, 2010, p. 6

¹⁵⁴ Zie link <http://www.gebarencentrum.nl/standaardisatie.asp>, downloaded 18-5-2011

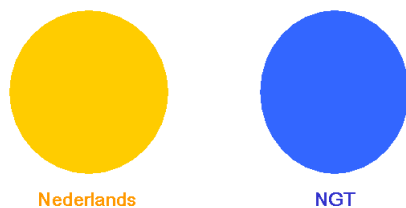
¹⁵⁵ Schermer, Koolhof, 2010, p. 20-21

één land samen maar toch zijn zij buitenlanders voor elkaar. Als deze twee groepen mensen ontmoeten, ontstaat een vraag – hoe gaan zij met elkaar communiceren? Niet iedere horende persoon beheerst gebarentaal en niet veel slechthorenden en postlinguaal doven kunnen met een gesproken taal communiceren. Soms beheersen ze ook gebarentaal niet. In dit geval wordt *het Nederlands met Gebaren (NmG)*¹⁵⁶ gebruikt. Simpelweg gezegd, is het Nederlands met Gebaren een combinatie van het Nederlands en de Nederlandse Gebarentaal maar dit is echt een zeer sterk vereenvoudigde definitie. De problematiek van het Nederlands met Gebaren is meer gecompliceerd.

Het Nederlands en de Nederlandse Gebarentaal kunnen beschreven worden als “... domeinen waarbij elke taal zijn eigen kenmerken, grammatica, lexicon, groep gebruikers etc. heeft.”¹⁵⁷ (zie plaatje 25)

Plaatje 25¹⁵⁸

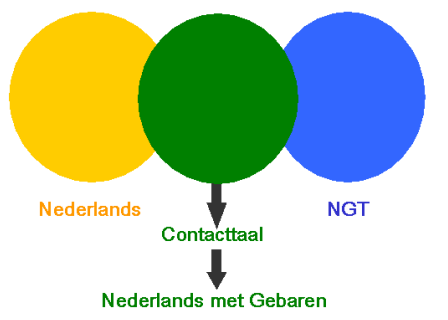
Domeinen

In gevallen wanneer contact ontstaat tussen de gebruikers van het Nederlands en de Nederlandse Gebarentaal, ontstaat een “*contacttaal*” (zie plaatje 26). Contacttalen zijn “*talen die ontstaan zijn uit de vermenging van twee of meer talen.*”¹⁵⁹

Plaatje 26¹⁶⁰

Domeinen

¹⁵⁶ Ook *Nederlands met ondersteunende Gebaren* of *Nederlands ondersteund met Gebaren* genoemd.

¹⁵⁷ Schermer, Koolhof, 2010, p. 40

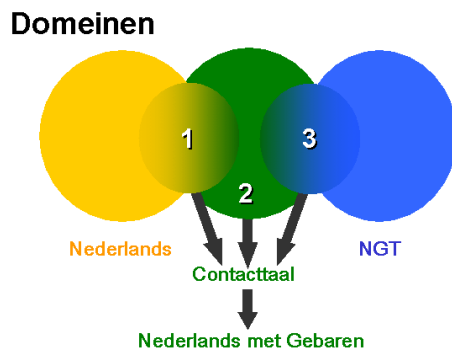
¹⁵⁸ Overgenomen van http://www.gebarent centrum.nl/uitleg_nmg.asp, downloaded 18-5-2011

¹⁵⁹ Zie link <http://nl.wikipedia.org/wiki/Contacttalen>, downloaded 18-5-2011

¹⁶⁰ Overgenomen van http://www.gebarent centrum.nl/uitleg_nmg.asp, downloaded 18-5-2011

De grammaticale aspecten van beide talen zijn verschillend. De vermenging van deze twee talen kan dus op verschillende manieren gebeuren - in het Nederlands met Gebaren is er sprake van drie subdomeinen (zie plaatje 27). Vorm 1 is het dichtst bij het Nederlands, vorm 3 daarentegen bij de Nederlandse Gebarentaal. In vorm 2 zijn de beide talen min of meer in evenwicht, omdat er evenveel ervan gebruik gemaakt wordt. De kenmerken van deze drie vormen zijn op plaatje 28 uitvoerig beschreven.¹⁶¹

Plaatje 27¹⁶²

Plaatje 28¹⁶³

Nederlands met Gebaren		
Vorm 1	Vorm 2	Vorm 3
Gesproken Nederlands	Gesproken Nederlands	Gesproken Nederlands maar soms NGT-achtig geformuleerd
Gebaren uit het NGT lexicon	Gebaren uit het NGT lexicon	Gebaren uit het NGT lexicon
	Grammaticale kenmerken van NGT (localisatie, mimiek, werkwoorden)	Uitgebreide grammaticale kenmerken van NGT (classifiers, localisatie, mimiek, rol nemen, perspectief, orale componenten)
1 op 1 relatie voor de gesproken woorden waarbij een gebaar gemaakt wordt	Daar waar mogelijk een 1 op 1 relatie	Woordvolgorde van het Nederlands in grote lijnen, maar geen 1 op 1 relatie
Geen gebaren zonder Nederlands mondbeeld	Nauwelijks gebaren zonder mondbeeld..	Hier en daar gebaren zonder dat daar een Nederlands mondbeeld bij is.

Kenmerken van verschillende vormen van Nederlands met Gebaren

¹⁶¹ Schermer, Koolhof, 2010, p. 40

¹⁶² Overgenomen van http://www.gebarent centrum.nl/uitleg_nmg.asp, downloaded 18-5-2011

¹⁶³ Overgenomen van http://www.gebarent centrum.nl/uitleg_nmg.asp, downloaded 18-5-2011

Deze drie vormen van het Nederlands met Gebaren worden in verschillende situaties, door verschillende taalgebruikers gebruikt. Bijvoorbeeld ook door *mensen met ernstige spraak-/taalmoeilijkheden*, die “...niet of moeilijk spreken, omdat ze de bewegingen voor het spreken niet kunnen maken of omdat ze de juiste woorden niet kunnen vinden.”¹⁶⁴ In het algemeen bestaan er geen bepaalde regels wanneer en door wie het Nederlands met Gebaren gebruikt wordt. Het hangt af van de taalvaardigheid van de taalgebruikers. Meestal wordt het in de communicatie tussen horenden en slechthorenden of postlinguaal doven of onder slechthorenden of postlinguaal doven gebruikt. Het is dus, omdat de Nederlandse Gebarentaal - in tegenstelling tot bij prelinguaal doven – niet hun moedertaal is. Hun moedertaal is in de meest gevallen het Nederlands met verschillend lexicon en grammatica.

Tenslotte zou ik graag verwijzen naar het feit dat het Nederlands met Gebaren niet een volwaardige taal is – als de Nederlandse Gebarentaal – maar een *gebarensysteem*. Een gebarensysteem kan gedefinieerd worden als “... de visuele weergave van een gesproken taal, waarbij meestal gebaren uit het lexicon van een gebarentaal geleend worden ter ondersteuning van een gesproken taal.”¹⁶⁵

---

¹⁶⁴ Zie link <http://oorakel.nl/plaatjes/user/File/Gebarentaal.pdf>, downloaded 18-5-2011

¹⁶⁵ Schermer en anders, 2009, p.48

4 CONCLUSIE

Het hoofdthema van deze scriptie is gebarentaal. Ik heb over het begrip “gebarentaal” uit algemene gezichtspunt nagedacht en probeerde de meest voorkomende begrippen die met dit begrip samenhangen te uitlegen. Voor meeste leken is het niet makkelijk om verstand van deze problematiek te hebben. Ook voor mij was het uitdaging. Daarom probeerde ik alle vermelde begrippen zo eenvoudigst te uitleggen als mogelijk was.

Het belangrijkste kenmerk van de cultuur van personen met auditieve beperking is, dat zij ten eerste uit medisch gezichtspunt en ten tweede uit culturele gezichtspunt onderscheiden kunnen worden. Ook het feit dat dove mensen verder in twee groepen onderscheiden kunnen worden is heel belangrijk. Dan verschillen dus ook de communicatiemiddelen die zij in verschillende situaties in communicatie met verschillende doelgroepen gebruiken.

Wat gebarentaal zelf als het begrip in de algemene gezichtspunt betreft, worden er tussen de horende meerderheid veel verkeerde informatie erover verspreiden of – wat des te eerder is – geen informatie. Ik heb over het onderwerp van mijn scriptie met veel mensen gepraat. Sommige van hen waren echt geïntereesed en stelden mij een heleboel vragen maar er waren ook zulke mensen, die geen idee erover hebben gehad. Zij keken alsof zij dit begrip nooit hebben gehoord. Daarom probeerde ik in mijn scriptie de meest voorkomende verkeerde meningen betreffende het leven en cultuur van personen met auditieve beperking en gebarentaal te verklaren. Ik heb mijn aandacht geschonken naar (volgens mij) de meest versprede mening – dat gebarentaal internationaal is. In het algemeen kan gezegd worden, dat er sommige pogingen om het systeem van internationale gebaren te standaardiseren (om dit bij gelegenheid van ontmoetingen van dove mensen uit de hele wereld te kan maken) gedaan werden en International Sign werd ontwikkeld en word bij verschillende wereldwijd gelegenheden gebruikt, maar er zijn geen vaste regels betreffende het gebruik van International Sign vastgesteld. Daarnaast heb ik het bewijs geleverd, dat net als gesproken talen, kunnen ook gebarentalen genoteerd worden.

Omdat deze scriptie ter gelegenheid van het afronden van mijn studie Nederlands geschreven wordt, heb ik mij naar de Nederlandse Gebarentaal georiënteerd. De geschiedenis van de Nederlandse Gebarentaal - net als die van bijna alle

gebarentalen – is door twee mensen beïnvloedt. Ten eerste door de Franse abbé Charles-Michel de l'Épée die in Parijs in 1760 de eerste school voor doven ter wereld oprichtte en ten tweede door de Amerikaanse taalkundige William Stokoe die in 1960 aantoonde, dat gebarentalen volwaardige talen, net als gesproken talen zijn. Dankzij deze twee mensen werden verschillende onderzoeken naar gebarentalen gedaan en er werd meer aandacht naar verschillende gebarentalen geschonken. Ook in de Nederlandse Gebarentaal werden enkele onderzoeken gedaan en er zijn interessante dingen uitgevonden. Er werden enkele overeenkomsten tussen het Nederlands en de Nederlandse Gebarentaal uitgevonden maar omdat het Nederlands de oraal-auditieve en de Nederlandse Gebarentaal manueel-visuele taal zijn, worden er veel verschillen gevonden. Ik probeerde de basis kenmerken van beide talen kort beschreven.

Voor mijn scriptie heb ik veel bronnen gebruikt. Ik heb drie Nederlandse boeken en één Tsjechische boek gebruikt maar veel andere heb ik als online versies op het internet ter beschikking gehad. Wat de internetbronnen betreft, heb ik veel Nederlandse, Engelse en Tsjechische webpagina's gebruikt. Sommige informatie heb ik zelfs door te kijken naar televisieprogramma's, door het luisteren naar radioprogramma's of dankzij onze lerares in de cursus Tsjechische Gebarentaal gekregen.

Het doel van mijn scriptie was om (vooral aan leken) beter inzicht in de wereld van slechthorende en dove mensen te geven, de openbare meningen over personen met auditieve beperking en hun taal weerleggen en verklaren en een overzichtelijke beschrijving van de Nederlandse Gebarentaal bieden. Volgens mij heb ik aan deze doelen voldaan en mijn scriptie zal hopelijk nuttig geworden.

RESUMÉ IN HET ENGELS

This bachelor thesis deals with the topic of the Dutch Sign Language and “sign language” as a worldwide term.

The first chapter is devoted to the characteristics of people with hearing impairment – especially their culture and the way of live. There are also explained some terms concerning the division of people with hearing impairment from the cultural an medical viewpoint. Therefore are there described the differences between the terms “deaf” and “hard-of-hearing”, “prelingually deaf” and “postlingually deaf” and “Deaf” and “deaf”.

The second chapter deals with the terms “language” and “sign language” as worldwide terms. It describes the development of sign languages in the world – the general meaning about sign languages and how this meaning changed thanks to the American linguist William Stokoe. This chapter also clarifies the question whether sign language is universal, or not.

The third chapter describes the Dutch Sign Language – its history, grammar, the differences in usage of signs, research and standardization process and some features are compared with the Dutch language. This chapter contains also the description of a special type of the Dutch Sign Language, which is used especially in communication between hearing and deaf people in the Netherlands.

The aim of this thesis is to explain the most widespread (in many cases wrong) information about sign language and its users, to offer a well-arranged description of the term “sign language” and its users from the global viewpoint, especially to uninitiated people, and of course to make a description of the Dutch Sign Language and mention the basic differences and common features with the Dutch language.

RESUMÉ IN HET TSJECHISCH

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou Nizozemského znakového jazyka a také znakového jazyka jako pojmu v celosvětovém měřítku.

První část je věnována charakteristice osob se sluchovým postižením – jejich kultuře a způsobu života. Jsou zde také vysvětleny důležité pojmy, týkající se dělení osob se sluchovým postižením jak z medicínského tak z kulturního hlediska. Jsou zde tedy popsány rozdíly mezi “neslyšícími” a “nedoslýchavými”, “prelingválně neslyšícími” a “postlingválně neslyšícími” a “Neslyšícími” a “neslyšícími”.

Druhá část práce se zabývá pojmy “jazyk” a “znakový jazyk” z obecného hlediska. Je zde popsán vývoj znakového jazyka v celosvětovém měřítku – tedy jaký status měly znakové jazyky ještě v polovině 20. století a jaký obrat nahlížení na znakové jazyky byl zaznamenán díky americkému lingvistovi Williamu Stokoe. Tato kapitola také objasňuje otázku zda je znakový jazyk univerzální, či ne.

Třetí část práce popisuje samotný Nizozemský znakový jazyk. Je zde stručně popsána jeho historie, gramatika, rozdíly v užívání znaků, průzkum a proces standardizace – některé rysy jsou porovnávány s mluveným Nizozemským jazykem. Dále je zde popsán zvláštní druh Nizozemského znakového jazyka, který je používán především v komunikaci mezi slyšícími a neslyšícími.

Cílem této práce je objasnit nejrozšířenější, často mylné informace o znakovém jazyce a jeho uživatelích, které jsou v povědomí většinové slyšící společnosti. Dále podat, zejména laikům, přehledný výklad o znakovém jazyce a jeho uživatelích z obecného hlediska a samozřejmě ucelený popis Nizozemského znakového jazyka se základními rozdíly a spojitostmi s Nizozemským jazykem mluveným.

ANOTACE

Příjmení a jméno autora:	Jurníková Hana
Název katedry a fakulty:	Katedra nederlandistiky, FF UP Olomouc
Název diplomové práce:	De Nederlandse Gebarentaal - de cultuur en de taal van dove en slechthorende mensen in Nederland
Vedoucí diplomové práce:	Doc. Dr. Wilken Engelbrecht, cand. litt.
Počet znaků:	89 882
Počet příloh:	8
Počet titulů použité literatury:	6 knižních titulů, 91 internetových zdrojů
Klíčová slova:	Nizozemí, znakový jazyk, nizozemský znakový jazyk, mezinárodní znakový jazyk, SignWriting, neslyšící, prelingválně neslyšící, postlingválně neslyšící, nedoslýchavost, hluchota, ztráta sluchu, osoby se sluchovým postižením, znak, the Netherlands, sign language, the Dutch Sign Language, International Sign, SignWriting, deaf, prelingually deaf, postlingually deaf, deafness, hearing loss, hearing impairment, sign, Nederland, gebarentaal, de Nederlandse Gebarentaal, International Sign, SignWriting, doven, prelinguaal doven, postlinguaal doven, slechthorendheid, doofheid, gehoorverlies, personen met auditieve beperking, gebaar
Krátká charakteristika:	Práce je věnována tématu “znakový jazyk”. V první části je popsán způsob života lidí se sluchovým postižením a jsou zde vysvětleny základní pojmy týkající se této problematiky. Druhá kapitola se zabývá pojmem “znakový jazyk” v celosvětovém kontextu. Obsahuje stručný popis vzniku znakových jazyků a zabývá se pojmy International Sign a SignWriting. Třetí část je věnována Nizozemskému jazyku – tedy jeho historii a popisu základních rozdílů a spojitostí s Nizozemským jazykem mluveným.

LITERATUURLIJST

Boeken

Emmy Máčelová-van den Broecke, Dana Spěváková: *Česko – nizozemský slovník*, Leda, Voznice, 2005, 1240 p.

František Čermák, Zdenka Hrnčířová: *Nizozemsko – český slovník*, Leda, Voznice, 2005, 1039 p.

Koenen en anders, 1998 - Liesbeth Koenen, Tony Bloem, Ruud Janssen, Albert van de Ven: *Gebarentaal – De taal van doven in Nederland*, Uitgeverij Atlas, Amsterdam/Antwerpen, 1998, 223 p.

Schermer en anders, 2009 - Trude Schermer, Connie Fortgens, Rita Harder en Esther de Nobel: *De Nederlandse Gebarentaal*, Van Tricht, Amsterdam, 2009, 236 p.

Schermer, Koolhof 2010 - Trude Schermer, Corline Koolhof: *Van Dale Basiswoordenboek Nederlandse Gebarentaal*, Utrecht/Antwerpen, 2010, 560 p.

Tetauerová, 2008 - Ivana Tetauerová: *Mezinárodní znakový systém*, Česká komora tlumočnicků znakového jazyka o.s., 2008, 95 p.

Webpagina's

<http://brett-zamir.me/gestuno/>

<http://deafness.about.com/od/signlanguage/p/stokoe.htm>

http://dovenschap.nl/links?mode=2&catid=-1&navstart=0&search=*

<http://en.wikipedia.org/wiki/DanceWriting>

http://en.wikipedia.org/wiki/File:Handshape_equiv2.png

http://en.wikipedia.org/wiki/Charles-Michel_de_1%27%C3%89p%C3%A9

http://en.wikipedia.org/wiki/International_Sign

<http://en.wikipedia.org/wiki/MovementWriting>

http://en.wikipedia.org/wiki/Stokoe_notation

http://en.wikipedia.org/wiki/Valerie_Sutton

http://en.wikipedia.org/wiki/World_Federation_of_the_Deaf

http://home.medewerker.uva.nl/a.e.baker/bestanden/rapport_mdg%201997.pdf

<http://kic.nisb.nl/site/catalogus/show/9032>

<http://mens-en-gezondheid.infonu.nl/kinderen/61877-taalontwikkeling-bij-kinderen.html>

<http://movementwriting.org/>

http://www.signwriting.org/archive/docs7/sw0617_Cross_Linguistic_Guide_SignWriting_Park_hurst.pdf

http://www.signwriting.org/archive/docs7/sw0618_SignWriting_Hand_Symbols_Manual_Sutton_Frost.pdf

<http://nl.wikipedia.org/wiki/Contacttalen>

http://nl.wikipedia.org/wiki/Deaflympische_Spelen

<http://nl.wikipedia.org/wiki/Doofheid>

<http://nl.wikipedia.org/wiki/Dovencultuur>

<http://nl.wikipedia.org/wiki/Dovenschool>

http://nl.wikipedia.org/wiki/Europees_Handvest_voor_regionale_talen_of_talen_van_minderheden

<http://nl.wikipedia.org/wiki/Gebarentaal>

<http://nl.wikipedia.org/wiki/Gestuno>

http://nl.wikipedia.org/wiki/Henri_Daniel_Guyot

http://nl.wikipedia.org/wiki/Levende_taal

<http://nl.wikipedia.org/wiki/Macrotaal>

<http://nl.wikipedia.org/wiki/Nederlands>

http://nl.wikipedia.org/wiki/Nederlandse_dovengeschiedenis

http://nl.wikipedia.org/wiki/Nederlandse_gebarentaal

http://nl.wikipedia.org/wiki/Pidgin_%28taal%29

<http://nl.wikipedia.org/wiki/SignWriting>

<http://nl.wikipedia.org/wiki/SIL-code>

<http://nl.wikipedia.org/wiki/Slechthorenden>

<http://nl.wikipedia.org/wiki/Standaardtaal>

<http://nl.wikipedia.org/wiki/Taal>

http://nl.wikipedia.org/wiki/William_Stokoe

<http://oorakel.nl/plaatjes/user/File/Gebarentaal.pdf>

<http://ruce.cz/clanky/221-neslysci-jako-clenove-jazykove-a-kulturni-mensiny>

<http://ruce.cz/clanky/493-dalsich-10-predsudku-o-neslysicich>

<http://ruce.cz/clanky/80-signwriting-cist-a-psat-znakovy-jazyk>

http://sw.ruce.cz/pdf/unie78_05.pdf

<http://taal.phileon.nl/index.php>

<http://taal.phileon.nl/kaart/dialectgebruik.php>

<http://wapedia.mobi/en/SignWriting>

<http://wetenschap.infonu.nl/diversen/12125-dialect-slang-en-vakjargon.html>

http://www.biap.org/biapanglais/02_dutch.pdf,

<http://www.biblija.net/biblija.cgi?m=gen+11%3A1-9&id18=1&l=nl&set=10>

<http://www.encyclo.nl/begrip/cultuur>

http://www.ethnologue.com/ethno_docs/distribution.asp?by=area

http://www.ethnologue.com/ethno_docs/introduction.asp#history

http://www.ethnologue.com/ethno_docs/introduction.asp#language_id

http://www.ethnologue.com/ethno_docs/introduction.asp#language_id

http://www.ethnologue.com/ethno_docs/introduction.asp#plan

<http://www.ethnologue.com/print.asp>

http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=asw

http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=mzg

<http://www.fevlado.be/persdocumenten/correcte%20terminologie.pdf>

<http://www.fevlado.be/themas/dovencultuur/overzicht.aspx>

<http://www.gebarentrum.nl/>

<http://www.gebarentrum.nl/publicaties.asp>

http://www.gebarentrum.nl/publicaties/upload/92_file1.pdf

<http://www.gebarentrum.nl/standaardisatie.asp>

http://www.gebarentrum.nl/uitleg_nmg.asp

http://www.kegg.nl/egg_gebaren.php

<http://www.mulierinstituut.nl/nieuws/?ID=350>

<http://www.nederlandsedialecten.be/>

<http://www.nsdsk.nl/>

http://www.nvvs.nl/index.php?s_page_id=1000505

<http://www.oorakel.nl/plaatjes/user/File/Slechthorendheid%20en%20doofheid.pdf>

<http://www.ru.nl/corpusngt/>

<http://www.scholieren.com/werkstukken/15351>

<http://www.signwriting.org/>

<http://www.signwriting.org/forums/linguistics/ling006.html>

<http://www.signwriting.org/forums/research/rese024.html>

<http://www.signwriting.org/lessons/grammar/asl01.html>,

<http://www.signwriting.org/lessons/lessonsw/175%20Punctuation.html>

<http://www.sil.org/sil/>

http://www.streektaalvrienden.nl/Streektaalvrienden/Archief_2008_Streektaal_Gebakkelei.html

http://www.vandale.nl/vandale/multimedia/archive/00001/Gebarenwoordenboek_p_1791a.pdf

<http://www.vandale.nl/vandale/zoekService.do?selectedDictionary=nn&selectedDictionaryName=Nederlands&searchQuery=taal>

<http://www.wfdeaf.org/>

<http://www.wfdeaf.org/about/history>

<http://www.woorden.org/woord/spraakverwarring>

http://www.youtube.com/watch?v=DOLc4LpAIfI&feature=fl_lolz&playnext=1&list=FLJSu-tYqrc7g

BIJLAGE

Bijlage nr. 1 Het stukje van het hoofdstuk *de Mensen en Betrekkingen*

**People
and Relation-
ships**

**Gens
et Relations**

1
I/Me
Je/Moi

2
You *singular*
Tu

3
He/She/Him/Her/
It/ That
Il/Lui, etc

4
This
Ceci

5
We/Us
Nous

6
You *plural*
Vous

7
They/Them/Those
Ils/Ceux, etc

8
These
Ces

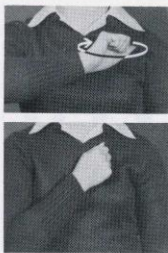
9
My/Mine
Mon/Le mien, etc

10
Your/Yours *sing.*
Ton/Le tien, etc

11
His/Her/Its
Son/Le sien, etc

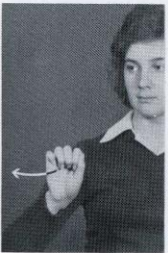

12
Our/Ours
Notre/Le nôtre, etc

13
Your/Yours *plural*
Votre/Le vôtre, etc

14
Their/Theirs
Leur/Le leur, etc

15
Myself
Moi-Même

16
Yourself
Toi/Vous-même

17
Himself/Herself/
Itself
Lui-même, etc

Bron: [http://brett-zamir.me/gestuno/?chapter=People and Relationships](http://brett-zamir.me/gestuno/?chapter=People+and+Relationships), downloaded 22-4-2011

66

Bijlage nr. 2 De Tsjechische ansichtkaart in SignWriting, de tekst zegt: “*Vrolijke Kerstmis en Gelukkig Nieuwjaar 2007!*”

Bron: <http://www.signwriting.org/cards/december/cards17.html>, downloaded 8-5-2011

Bijlage nr. 3 Charles-Michel de l'Épée - de oprichter van de eerste school voor doven ter wereld

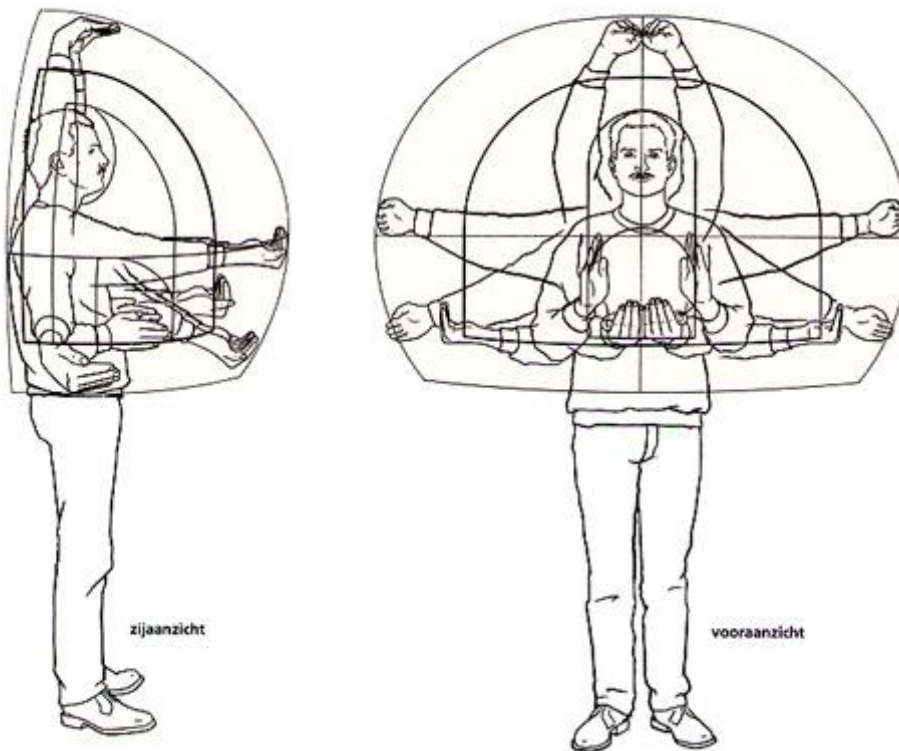
Bron: <http://en.wikipedia.org/wiki/File:Abbe-de-l-epée.jpg>, downloaded 14-5-2011

Bijlage nr. 4 Henri Daniel Guyot – de oprichter van de eerste school voor doven in Nederland

Bron: http://nl.wikipedia.org/wiki/Bestand:Henri_Guyot.jpg, downloaded 14-5-2011

Bijlage nr. 5 De gebarenruimte

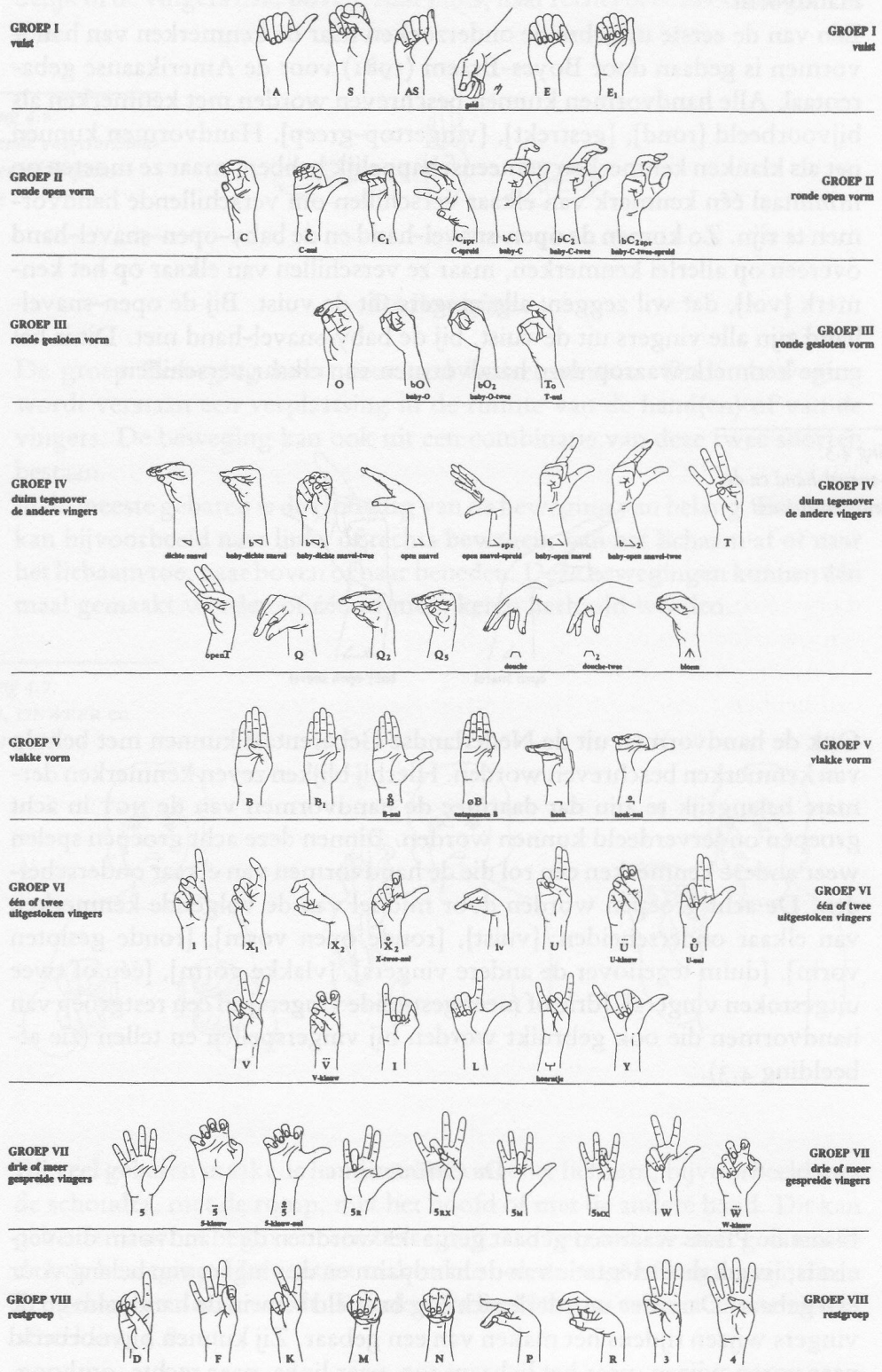
24

Bron: <http://www.vitaaldenhaag.org/>, downloaded 19-5-2011

Bijlage nr. 6 De handvormen in de Nederlandse Gebarentaal

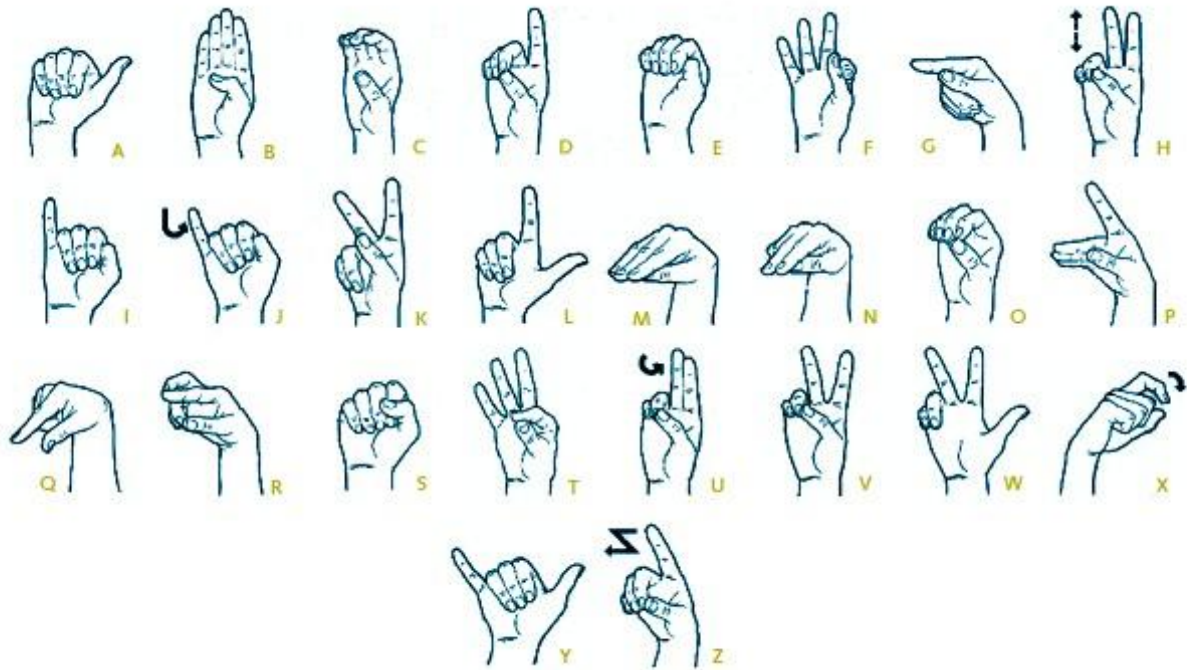
Afbeelding 4.4:
de 70 handvormen uit de
NGT

© NSD&K / SND, 1987

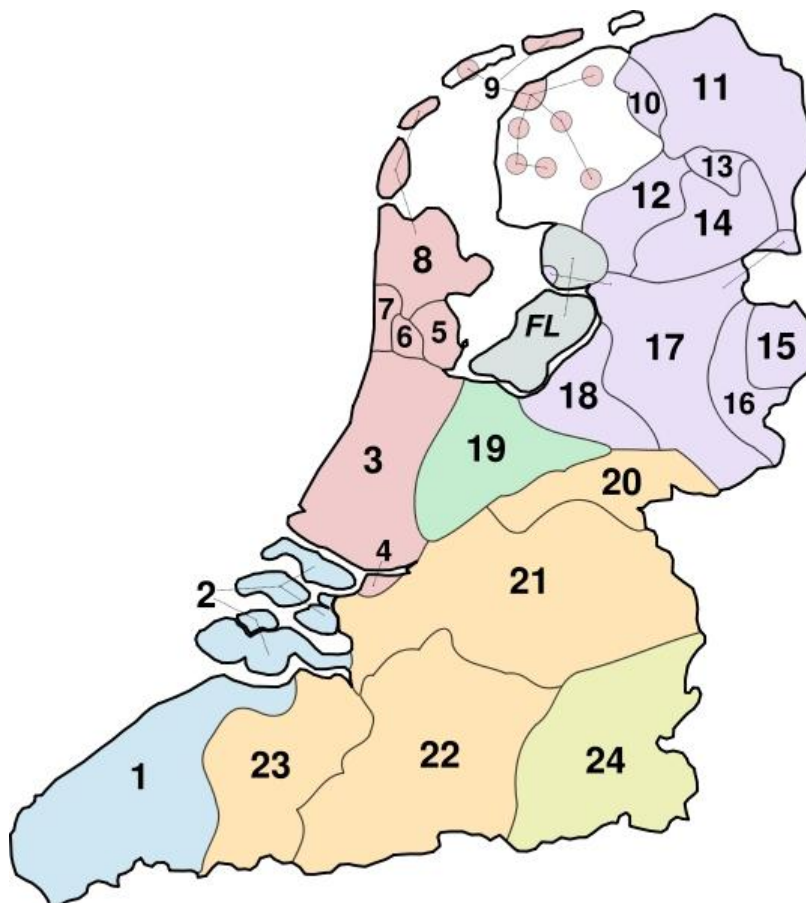
Bron: Schermer en anders, 2009 - Trude Schermer, Connie Fortgens, Rita Harder en Esther de Nobel: *De Nederlandse Gebarentaal*, Van Tricht, Amsterdam, 2009, p. 67

Bijlage nr. 7 Het Nederlandse Handalfabet

Bron: <http://blog.seniorennet.be/legeboekenleesblog/archief.php?ID=32707>, downloaded 19-5-2011

Bijlage nr. 8 De Nederlandse *dialecten* inclusief het Vlaams

Legenda bij de indelingskaart

A. Zuidwestelijke groep (Zeeuws/West-Vlaams)

1. West-Vlaams, inclusief Frans-Vlaams en Zeeuws-Vlaams
2. Zeeuws

B. Noordwestelijke groep (**Hollands**)

3. Zuid-Hollands
4. Westhoeks
5. Waterlands* en Volendams*
6. Zaans*
7. Kennemerlands
8. West-Fries*
9. Bildts, Midslands, Stadsfries en Amelands*

* De dialectgroepen aangeduid met een asterisk worden weliswaar onder het Hollands gerekend, maar hebben vanouds een zeer sterk Fries substraat.

C. Noordoostelijke groep (**Nedersaksisch**)

10. Kollumerlands
11. Gronings en Noordenvelds
12. Stellingwerfs
13. Midden-Drents
14. Zuid-Drents
15. Twents
16. Twents-Graafschaps
17. Gelders-Overijssels (Achterhoeks) en Urks
18. Veluws

D. Noordelijk-centrale groep

19. Utrechts-Alblasserwaards

E. **Zuidelijk-centrale groep** in Nederland, België en (niet op de kaart aangegeven) in een aangrenzend deel van Duitsland

20. Zuid-Gelders
21. Noord-Brabants en Noord-Limburgs
22. Brabants
23. Oost-Vlaams

F. **Zuidoostelijke groep (**Limburgs**)** in Nederland, België en (niet op de kaart aangegeven) in een aangrenzend deel van Duitsland

24. Luiks-Limburgs, Centraal-Limburgs, Oost-Limburgs,
West-Limburgs, Zuidoost-Limburgs

Bron: http://nl.wikipedia.org/wiki/Nederlandse_dialecten, downloaded 13-5-2011

